

KRONIKA

WYIMKI Z KALENDARZA SOCJOLOGII POLSKIEJ

1866 [140 lat temu]

[7 I]

Ukazuje się w Warszawie pierwszy numer „Przeglądu Tygodniowego”, który wkrótce podjął zakrojoną na szeroką skalę akcję propagowania ideologii pozytywistycznej, w tym także socjologii. „Wszyscy [zwolennicy pozytywizmu] – pisano po blisko ćwierćwieczu działalności tygodnika – złączyli się w „Przeglądzie Tygodniowym” pod egidą p. Adama Wiślickiego. To był ich matecznik. Wtenczas rzeczywiście najwięcej mieli wpływu i ruchliwości, a samą jaskrawością i stosunkami koleżeńskimi ciągnęli młodych”.

A. Zaleski, *Towarzystwo warszawskie*, Kraków 1888, s. 155.

[I-II]

Wychodzący we Lwowie „Dziennik Literacki” publikuje artykuły Kazimierza Chłędowskiego, gdzie wskazuje się na sukcesy naukowe Karola Darwina oraz „sekty pozytywistów z Comte`m na czele”.

Terazniejsze szkoły materialistów (nr 8-11) oraz *Siła w historii* (nr 41-2).

[]

Na łamach polskiego pisma „Przyszłość”, wydawanego w Paryżu (organ Stowarzyszenia Uczniów), Ludwik Masłowski omawia dzieła Ludwiga Büchnera, Augusta Comte`a, Jakoba Moleschotta i Hippolyte`a Taine`a.

1876 [130 lat temu]

[30 I]

W Warszawie ukazał się w pierwszy numer „Ateneum”, sztandarowego pisma pozytywizmu warszawskiego. Miesięcznik udostępnił swoje łamy nauce, w tym z podobaaniem socjologii. Pisali tu artykuły socjologiczne: ks. Franciszek Krupiń-

ski (od r. 1876), Piotr Chmielowski (1877), Karol G. Dunin i Julian Ochorowicz (1880), Władysław Kozłowski (1881), wkrótce i Edward Abramowski, Ludwik Gumplowicz, Ludwik Krzywicki, Stanisław Posner i inni. Czytelnik zapoznawany był z socjologią Spencera, Morgana, Saint-Simona, Comte'a, S. Sighele, Durkheima i innych autorów drugiej połowy XIX stulecia.

[16 IV]

Uniwersytet Lwowski wydał dyplom doktorski Bolesławowi Limanowskiemu, w którym m.in.: „Skoro zarówno napisaną rozprawą o socjologii Augusta Comte'a, jak i prawidłowymi egzaminami udowodnił chwalebłą wiedzę w zakresie filozofii i chemii, nadajemy doktora filozofii tytuł, zaszczyty, prawa i przywileje i na potwierdzenie tego postaraliśmy się, by dyplom ten opatrzony został pieczęcią Uniwersytetu”. Dalej następują podpisy: Dr Euzebiusz Czerkawski, prof. zw. filozofii, Rektor, dr Zygmunt Węclewski, Dziekan, dr Ksawery Liske, dr filozofii, prof. zw., Promotor.

B. Limanowski, *Pamiętniki (1870-1907)*. Warszawa 1958, t. 2, s. 708.

□

„Dwie są formy, w których wyjawia się prawo: ustawa i zwyczaj” – pisano w *Odezwie Komisji Prawniczej AU w Krakowie*. Wobec nikłej znajomości u nas prawa zwyczajowego, szczególnie regulującego stosunki społeczne na wsi, postanowiono „odezwać się do wszystkich żyjących wśród ludu i znających jego stosunki (...), ażeby zechcieli się zająć skrzętnie zbieraniem przysłów prawnych i zwyczajów prawnych”. W tym celu Komisja opublikowała kwestionariusz służący gromadzeniu informacji na wskazany temat.

Odezwa Komisji prawniczej Akademii Umiejętności w Krakowie w przedmiocie zbierania prawa zwyczajowego, przysłów i wyrazów prawnych w Polsce, [w:] *Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności*, 1876, t. 5, s. 50-63.

Wydawnictwa książkowe:

Eger Antoni August, *Zasady pozytywizmu*, Warszawa 1876, Wydawnictwo „Niwy”, 67 s.

Limanowski Bolesław, *Komuniści. Studium socjologiczne systemów Tomasa Morusa i Tomasa Campanelli*. „Utopia” i „Państwo Słoneczne”, Lwów 1876, [wyd. 2], 175 s.

Przekłady na język polski:

Peschel Oskar, *Nauka o ludach. Etnologia*. Przeł. z niem. i pomn. przez T. Wisłockiego. Warszawa 1876, Gebethner i Wolff. XII, 643 s.

Ribot T[homas], *Prawo rozwoju. Współczesna psychologia pozytywna w Anglii*. Przeł. [z ang.] i oprac. Julian Ochorowicz. Warszawa: M. Glksberg. 82 s.

1886 [120 lat temu]

[24 I]

Zmarł w Kazaniu, w wieku niespełna 29 lat, Stanisław Krusiński, naówczas student 5 roku medycyny miejscowego uniwersytetu (wcześniej Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie przyjaźnił się m.in. z Ludwikiem Krzywickim), autor prac z zakresu ekonomii i socjologii, autor krytycznych artykułów nt. socjologii pozytywistycznej oraz propagujących teorię Karola Marksa, publikowanych w latach 1883-1885 na łamach „Dodatku Miesięcznego do „Przeglądu Tygodniowego”, współautor przekładu *Kapitału* Marksa (Lipsk, 1884).

[Echa warsz.] Stanisław Krusiński, „Przegląd Tygodniowy” 1886, nr 9, s. 135-6; *Wspomnienie pośmiertne*. „Wołzskij Wiertnik” 1886, nr 21 (przekł. [w:] S. Krusiński, *Pisma zebrane*, 1958, s. 344-5).

[III]

Ks. Franciszek Krupiński, dopatrując się w socjologii jakiejś uniwersalnej nauki społecznej, która by syntetyzowała wiedzę o całokształcie społecznej rzeczywistości, był świadom zapóźnień metodologicznych tej nauki. „Nie wątpimy – pisał jednakże – że kiedyś socjologia będzie umiejętnością”. Doceniał przy tym monograficzne studia socjograficzne, studia z zakresu statystyki, etnologii, historiografii, twierdząc, iż dziś „roztropniej postąpili autorzy, badający szczegółowo oddzielne czynniki życia społecznego, jak np. rodzinę, własność, religię, kapłaństwo itp. Mamy na myśli – dodał – takich uczonych jak: Giraud-Teulon, Morgan, Laveleye, Lippert lub też etnografów i badaczy pierwotnej kultury, jak Lubbock, Tylor, Bastian itp.”

Franciszek Krusiński: *Socjologia*, „Ateneum”, 1886, t. 3, z. 3, s. 508.

[I-IV]

„Gazeta Radomska” publikuje na swych łamach pierwszy w Polsce kwestionariusz etnograficzny, całkowicie poświęcony zagadnieniu kultury społecznej. Dotyczył on stosunków społecznych na wsi i w miasteczkach oraz bytu ludności. Druk kwestionariusza poprzedził apel do „ziemian i duchowieństwa”.

Odezwa do ziemian i duchowieństwa w sprawie nadsyłania wiadomości z życia i bytu ludzi. „Gazeta Radomska” 1886, nr 1; *Do szanownych czytelników „Gazety Radomskiej”*, „Gazeta Radomska” 1886, nr 17; *Kwestionariusz w sprawie badania bytu ekonomicznego ludności guberni radomskiej*, „Gazeta Radomska” 1886, nr 17.

[V]

„Zostałem zdumiony potęgą umysłu tego filozofa – pisał czytelnik po lekturze *Pierwszych zasad* Herberta Spencera (przekł. polski w 1886) – Podziwiam przede wszystkim metodyczność i wszechstronność w rozbiórce zagadnień”.

J. Siemaszko, *Dusza jako pojęcie przyrodnika*. „Ateneum” 1886, t. 2, s. 439.

[20 XI]

„Ja – pisze o sobie Stefan Żeromski, prezentujący postawy swoich rówieśników – to romantyk w kapeluszu pozytywisty. Ja, to człowiek z ubiegłego pokolenia, zabłąkany w pokolenie dzisiejsze. (...) W głębi duszy odę składa się do księżycy, a czyta Milla i krzyczy na romantyzm, nawet na uczucie, płacze nad Słowackim, a cytuje zdania Comte’a”.

S. Żeromski, *Dzienniki. 1886-1887*. Warszawa 1954, t. 2, s. 15.

[X]

Józef Karol Potocki, Jan Ludwik Popławski i Aleksander Więckowski zakładają w Warszawie tygodnik „Głos”, pismo udostępniające swoje łamy problematyce społecznej i socjologii.

Kmieciak Zenon, *Oblicze społeczno-polityczne „Głosu” (1886-1899)*. „Przegląd Humanistyczny” 1981, nr 10/12, s. 39-51.

[XII]

Maria Skłodowska, po ukończeniu pensji w Warszawie, a przed wyjazdem na studia do Francji guwernantka w majątku Szczuki, zwierza się w jednym z listów: „O 9-tej zabieram się do książek i uczę się (...). Czytam obecnie: 1. *Fizykę* Daniela, której zeszyt I skończyłam; 2. *Socjologię* Spencera po francusku; 3. *Lekcję anatomii i fizjologii* Paula Bersa”. „Zajmowała mnie – pisała w autobiografii o samokształceniu realizowanym w tamtym okresie życia – zarówno literatura, jak socjologia i wiedza ścisła”.

S. Quimn, *Życie Marii Curie*. Warszawa 1997, s. 96-97.

[Jesień]

„Gdy wróciłem w roku 1886 [do Warszawy po kilkuletnim pobycie za granicą] – wspominał po latach Ludwik Krzywicki – przyznam się, nie poznałem kraju – tak silna zaszła zmiana. Wszędzie napotykałem się na robotę nielegalną. (...). Owa apatia, która dawała się tak silnie wyczuć na każdym kroku przed moim wstąpieniem do uniwersytetu, i idący z nią w parze lęk – niezmiernie

osłabły (...). To, co za moich czasów akademickich zaledwie zaczynało kielkować, rozwinęło się rozłożyście a bujnie. A zatem wydawnictwo książek dla ludu (...), powstawały tu i ówdzie w dworach organizacje tajnego nauczania dziatwy wiejskiej. Jedyne kółko wykładowe dla kobiet rozrosło się w cały Uniwersytet Latający (...). Wśród młodzieży wyższych klas w gimnazjach narastał kompletny entuzjizm dla wiedzy”.

L. Krzywicki, *Wspomnienia*. t. I, Warszawa 1957, s. 270-273 (z rozdz. pt. *Zmiana nastrojów*). Zob. też t.II, s. 340 i nast.

Wydawnictwa książkowe:

Buczyński Roman, *Zarysy stanu moralnego naszego społeczeństwa*. Cz. II: *Spoleczeństwo i przestępcy*. Warszawa 1886, Biblioteka Umiejętności III, 372, 42 s.

Dawid Jan Władysław, *O zarazie moralnej. Studium psychologiczno- społeczne*. Warszawa 1886, J. Unger, 224 s.

Nowak Fr. ks., *Organizm i mechanizm społeczny*, napisał w 1885 roku [...]. Poznań 1886, nakładem autora, druk „Kuriera Poznańskiego”, 152 s.

Pawlicki Stefan, *Sytudia nad pozytywizmem* [August Comte, Emil Littré i jego szkoła, Zofia Germain, John S. Mill], Warszawa 1886, odb. „Przeglądu Polskiego”, 224 s.

Przekłady na język polski:

Espinas Alfred, *Spoleczeństwo zwierzęce wraz z dodatkiem ogólnych dziejów socjologii*. Z 2-go wyd. fr. przeł. J[ózef] K[arol] Potocki, Warszawa 1886, „Prawda” VI, 492 s.

Naquet Alfred, *Religia: własność i rodzina*. Przeł. z fr. St. Żurkowski. - Paryż: Libr. du Luxembourg. - XI, 323, [5] s.

Spencer Herbert, *Dziela: systemat filozofii syntetycznej*. Z 5-go wyd. ang. przeł. J[ózef] K[arol] Potocki, Warszawa 1886, „Głos”, T. 1., *Pierwsze zasady*. II, 522 s.

Spencer Herbert, *Jednostka wobec państwa*. Przeł. z ang. J[ózef] K[arol] Potocki, Warszawa 1886, A. Gruszecki, 202 s.

1896 [110 lat temu]

[21 VII]

Dr Juliusz Makarewicz, zdając egzamin w ramach kolokwium habilitacyjnego na Wydziale Prawa i Administracji UJ, nie wykazał się obowiązującą wiedzą socjologiczną. Egzaminatorzy, profesorowie Edmund Krzymuski i Józef Rosenblatt, w konkluzji protokołu egzaminacyjnego napisali: „uznać kolokwium dr Makarewicza za niezadawalające i nie dopuścić go do wykładu próbnego”. W uzasadnieniu stwierdzili, iż „dr Makarewicz na żadne z zadanych mu pytań z zakresu socjologii w ogóle, a socjologii kryminalnej w szczególności nie potrafił zdobyć się na odpowiedź jako tako zadawalającą. Natomiast wyznał w formie aroganckiej, że kwestie dotyczące stanowiska naukowego Augusta Comte’a, Herberta Spencera, [Eugène de] Roberty’ego, [Ludwika] Gumplowicza i [Napo-

leone] Colajanni`ego są zbyt przestarzałe, aby się nimi jeszcze dziś w socjologii poważnie zajmować”.

Arch. UJ, sygn. WPII 138, habilitacje.

[X]

Na Wydziale Filozoficznym UJ prof. Maurycy Straszewski ogłosił wykład pt. *Zarys socjologii i etyki społecznej* dla kierunków pedagogiki i filozofii, który prowadził w latach akademickich 1896/97 i 1897/98. Była to kontynuacja rok wcześniej (w r. ak. 1895/96) podjętego tematu *System etyki ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień społecznych*.

Spis wykładów mających odbywać się w C. K. Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie: 1895/96, 1896/97, 1897/98.

[]

Studiom naukowym w zakresie socjologii, które podjął Edward Abramowski podczas pobytu w Paryżu i Genewie, sprzyjały jego kontakty z Kazimierzem Kelles-Krausem, Stanisławem Grabskim oraz Zygmuntem Balickim, z którymi dyskutował wiele podstawowych kwestii teoretycznych. Z tym ostatnim zamierzali w Genewie, idąc wzorem Międzynarodowego Instytutu Socjologicznego, powołać Polski Instytut Socjologiczny.

K. Krzeczowski, *Dzieje życia i twórczości Edwarda Abramowskiego*. Warszawa 1933, s. 32.

Wydawnictwa książkowe:

Licki B. A. [Balicki Tadeusz], *Narodowość nowoczesna. Studium socjologiczne*. Petersburg 1896, Wyd. im. T. T. Jeża, Księgarnia K. Grendyszyńskiego, 206 s.

Przekłady na język polski:

Kautsky Karol, *W kwestyi żydowskiej* [tł. z niem.]. Londyn 1896, ZZSP, 30 s.

Tylor Edward Burnett, *Cywilizacja pierwotna. Badania rozwoju mitologii, filozofii, mowy, sztuki i zwyczajów*. Przekł. z 3-go wyd. ang. z 1891 r. Z.[ofii] A. Kowerskiej, ze wstępem i dod. dotyczącymi rzeczy słowiańskich, a zwłaszcza polskich oraz z życiorysem autora przez Jana Karłowicza. Warszawa 1896, „Głos” T. 1. IV, [4], s. 433.

1906 [100 lat temu]

[28 II]

Podczas posiedzenia Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie wysłuchano odczytu Władysława Pilata pt. *Socjologia sztuki*. Był on drukowany w formie rozwiniętej na łamach „Przeglądu Polskiego” (1906-1907).

Socjologia sztuki. „Przegląd Polski” 1906, t. 159, s. 448-467; 1907 t. 163, s. 272-305; t. 164, s. 106-138.

[maj]

Na Uniwersytecie Lwowskim zdaje egzamin doktorski Ludwik Krzywicki. Podstawę jego doktoratu stanowiła rozprawa *Kurpie* (wyd. w 1892). Stanął przed komisją profesorską w składzie: Tadeusz Wojciechowski, Antoni Rehman, Ludwik Finkiel i Mściśław Wartenberg. Komisja „niewiele dyskutowała nad pracą z Krzywickim, raczej korzystała z rzadkiej sposobności wymiany myśli o sprawach bieżących” (K. Krzeczkowski, s. CVI). Obecność Ludwika Krzywickiego we Lwowie stała się także okazją do zaproszenia go przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne do wygłoszenia odczytu. Miało to miejsce w dniu 9 maja, kiedy to na posiedzeniu Towarzystwa mówił nt. *Filozofii ludów dzikich jako wstępu do filozofii*.

K. Krzeczkowski, *Zarys życia i pracy Ludwika Krzywickiego*. [W:] Ludwik Krzywicki. Praca poświęcona jego życiu i twórczości. Warszawa 1938, „Przegląd Filozoficzny” 1907, s. IX-CXXXVI.

[VI]

Z inicjatywy arcybiskupa diecezji lwowskiej, ks. Józefa Bilczewskiego, zwołano Drugi Katolicki Kurs Socjalny we Lwowie. Kurs lwowski, w przeciwieństwie do odbytego w roku 1897 pierwszego kursu krakowskiego, miał charakter wybitnie konfesyjny. I chociaż wśród wykładowców zachowana została liczebna równowaga osób świeckich i duchownych (po pięciu referentów), to odbiorcami było tym razem wyłącznie duchowieństwo. Wprawdzie – pisał sprawozdawca – „blisko dwustu księży z czterech diecezji galicyjskich z natężoną uwagą i młodzieńczym zapałem słuchało przez osiem godzin dziennie, razem przez 3,5 dni, różnych wykładów z dziedziny społecznej, do położenia naszych rolników, robotników i rzemieślników się odnoszących”, to raził – podkreślono – „brak inteligencji świeckiej” (L. Caro, s. 122). Organizatorzy nie zaprosili socjologów z Lwowskiego Towarzystwa Prawniczego, współpracujących w tym czasie żywo z jezuickim „Przeglądem Powszechnym” i konserwatywnym „Przeglądem Polskim”.

L. Caro, *Kurs socjalny we Lwowie*. „Przegląd Powszechny” 1906, t. 91, s. 122-128.

[Jesień]

Ks. Aleksander Wóycicki, 28-letni wikary diecezji warszawskiej, podjął studia w zakresie nauk społecznych we Francji, na Wydziale Prawa Sorbony oraz w paryskiej Szkole Nauk Politycznych. Stało się to w następstwie reakcji polskich władz kościelnych na wydarzenia rewolucji 1905 roku. „Złękliśmy się

sami niemocy własnej, a bardziej jeszcze strwożyliśmy się o przyszłość narodu” – wspominał to wydarzenie po latach. „I ten zdrowy duch odrodzenia społeczeństwa – pisał – zbudził w nas pragnienie czynu dla dobra ogólnego. Od tej chwili śledzimy stały, acz powolny postęp myśli i czynu na polu życia zbiorowego. Wir wypadków porwał też wielu kapłanów do nowej tej pracy i od razu wykazał nagłą potrzebę przede wszystkim znajomości nauk społecznych dla kleru. Co gorętsza młodzież duchowna rzuciła się do studiów socjalnych, już to drogą samokształcenia badając zagadnienia aktualne z tej gałęzi wiedzy, już to udając się na zagraniczne uniwersytety do Paryża, Lowanium, Fryburga, Monachium.

A. Wóycicki, *Nauki społeczne w naszych seminariach duchownych*. „Ruch Chrześcijańsko-Społeczny” 1912, s. 220-231.

[X]

Docent Franciszek Bujak podjął na Wydziale Filozoficznym UJ ćwiczenia z zakresu problematyki monograficznych badań terenowych (prowadził je także w latach 1911/12 i 1914/15).

[1-5 X]

Obraduje w Krakowie IV Zjazd Polskich Prawników i Ekonomistów. Sekcja Ekonomiczna Zjazdu koncentrowała się na zagadnieniu parcelacji i emigracji. Referaty nt. emigracji wygłosili A. Benis: *Emigracja*, L. Caro: *Statystyka emigracji austro-węgierskiej i polskiej do Stanów Zjednoczonych*, K. Rakowski: *Wychodźcy polscy w Niemczech* i B. Wasiutyński: *Ruch wychodźczy z Królestwa Polskiego*.

B. Wasiutyński: *IV Zjazd Prawników i Ekonomistów Polskich*. „Ekonomista” 1906, z. 4, s. 294-311; „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1906, z. ¼ (referaty), i 1907, z. ½ (dyskusja i sprawozdania).

Wydawnictwa książkowe:

Balicki Zygmunt, *Parlamentaryzm. Zarys socyologiczny*. Lwów 1906, T. 2, wydanie nowe, Księgarnia H. Altenberga, 176 s.

Caro Leopold, *Studia społeczne*. Kraków 1906, Księg. S. A Krzyżanowskiego, 404 s. [Wyd. 2, Kr. 1908, 404 s.]

Ciszewski Stanisław, *Kuwada. Studium etnologiczne*. Kraków 1906, 59 s. (Odb. Rozprawy AU. Wydz. Hist. Filoz. Seria 2, t. 23, s. 83-142).

Daszyńska-Golińska Zofia, *Ujście Solne. Przyczynki historyczno-statystyczne do dziejów nadwiślańskiego miasteczka. Studium archiwalne*. Kraków 1906, Nakładem Akademii Umiejętności, 165 s.

Garski Stanisław, *Materialistyczne pojmowanie dziejów a etyka*. Lwów 1906, Polskie Towarzystwo Naukowe, 78 s.

Grabski Władysław, *Stosunki służbowo-robotnicze rolne w Królestwie Polskim. Opracowanie materiału zawartego w odpowiedzi na wywiad zebrany 1903–1904 r. przez Delegację Służbową przy Sekcji Rolnej*. Warszawa 1906, Gebethner i Wolff, 99 s.

Kelles-Krauz Kazimierz, *Portrety zmarłych socjologów*. Warszawa 1906, Nakładem Księgarni Naukowej, 231 s.

Kochanowski-[Korwin]-Jan, *Tłum i jego przywódcy. Studium historiozoficzne*. Warszawa 1906, E. Wende i Skp., 60 s.

Limanowski Bolesław, *Naród a państwo*. Kraków 1906, 99 s.

Przekłady na język polski:

Achelis T[homas], *Socjologia*. Tłum. z niem. K[azimierz] Kelles-[Krauz]. Warszawa 1906, Bibl. Naukowa, 124, [4] s.

Balwin James Mark, *Życie społeczne i moralne*. Przetłumaczyli na polski Dr K. K., L. B., Dr A. R. Warszawa 1906, Druk. K. Kowalewskiego IV, 592 s.

Bebel August, *Antysemityzm i socjalizm w Niemczech*. Przekł. Zofji Libkind-Lubodzieckiej. Warszawa 1906, Księgarnia Powszechna, 45 s.

Blashko Alfred, *Prostytucja współczesna*. Przeł. [z niem.] Władysław Maliniak. Warszawa 1906, M. Borkowski, 36 s.

Engels Fryderyk, *Pochodzenie rodziny, własności prywatnej i państwa, w związku z badaniami Lewisa H. Morgana*. Z 8-go wyd. niem. tł. Jadwiga Warska. Warszawa 1906, Bibl. Naukowa, 207 s.

Guyau Jerzy [Jean Marie], *O katolicyzmie socjalnym*. Przeł. [z fr.] M. Cz. Warszawa Kraków 1906, Gebethner i Wolff, 131 s.

Hammerstein L[udwig], *Sprawa robotnicza wobec wiary i społeczeństwa*. Przeł. z niem. i uwagami zaopatrzył Władysław Horowicz. - Poznań 1906 Św. Wojciech 97 s.

Kautsky Karol: *Etyka i materialistyczne pojmowanie dziejów: Szkic*. Przeł. z niem. J[an] Wł[adysław] D[awid]. Warszawa 1906, „Przegląd Społeczny”, 232, [4] s.

Kautsky Karol, *Etyka i materialistyczne pojmowanie historii*. Przeł. z niem. A[dolf] Warski. Warszawa 1906, Bibl. Naukowa, 150, [2] s.

Kautsky Karol, *Kwestya narodowościowa w Rosji*. Przekł. z niem. Warszawa 1906, Księgarnia Powszechna, 22 s.

Kautsky Karol, *Nauki ekonomiczne Karola Marxa*. Z 7-go wyd. [niem] przeł. Karol Radek. Warszawa 1906, Bibl. Naukowa, 277 s.

Marks Karol, *Rewolucja i kontrrewolucja w Niemczech*. Tł. z niem. ze wstępem K[arola] Kautsky'ego. Warszawa 1906, Bibl. Naukowa, 154, [6] s.

Mikłaszewski A., *Strejki i kwestja społeczna - prawo strejku*. Spolszczył [z ros] z upoważ. aut. K[arol] Lu[tostański]. Warszawa 1906, Księgarnia Powszechna 64, [2] s.

Naudet Paul, *Z myśli społecznej. Główne zasady socjologii katolickiej*, Cz. 1 [Przekł. z fr.]. Warszawa 1906, M. Szczepkowski, 88 s.

Plechanow Jerzy, *Anarchizm a socjalizm*. Tł. [z ros.] Salomea Perlmutter, Lwów 1906, „Książka”, 93 s., (Biblioteka Polskiej Młodzieży Socjalistycznej).

Kwestya ekonomiczna i socjalna w społeczeństwie społecznem. Przekł. z niem. Warszawa 1906, Księgarnia Popularna, 30 s., (Biblioteka Ekonomiczno-Polityczna).

Sombart Werner, *Kwestya robotnicza w przemyśle*. Z upoważ. aut. [z niem.] przeł. Bohdan Wasiuński. Warszawa 1906, E. Wende, 180, [2] s.

Vandervelde Emil, *Alkoholizm współczesny, jego czynniki ekonomiczne i stosunek do ludu*. [Z fr.] spolszczył Władysław Maliniak. Warszawa 1906, M. Borkowski, 37 s.

1916 [90 lat temu]

[26 I]

Podczas posiedzenia Sekcji Ekonomiczno-Społecznej Towarzystwa Prawniczego w Warszawie, wysłuchano referatu Janusza Machnickiego *O Fryderyku Le Play`u i jego metodzie*.

Prace Towarzystwa Prawniczego w Warszawie. Warszawa 1916, s. 14. Też J. Machnicki, *Fryderyk Le Play*. „*Ekonomista*” 1916, z. 3/4, s. 205-215.

[28 IV]

Zmarł w Krakowie ks. prof. Stefan Pawlicki (Zgromadzenie Księży Zmarłychwstańców), zrazu docent Szkoły Głównej Warszawskiej, wykładowca Akademii Religii Katolickiej w Rzymie i od 1882 profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uprawiał filozofię (głównie historia filozofii starożytnej), socjologię, socjografię (badacz krakowskich piekarzy), teorię polityki socjalnej, katolicką naukę społeczną (był członkiem zespołu przygotowującego materiały do encykliki *Rerum novarum* Leona XIII). Był pierwszym wykładowcą socjologii w uniwersytetach polskich – ogłosił na UJ wykład z socjologii w roku akademickim 1888/89 (w tym samym roku zaczął wykład socjologii Ludwik Krzywicki w Uniwersytecie Latającym). Uczestniczył w przewodach doktorskich m.in. Bronisława Malinowskiego, Bohdana Zahorskiego, Feliksa Młynarskiego, Floriana Znanieckiego.

T. Misicki, *Najuczepszy z ludzi. In memoriam Śp. X. Dra Stefana Pawlickiego*. Chicago 1916; W. Rubczyński, *Nad grobem O. Stefana Pawlickiego. Przemówienie...* „*Czas*” 1916, nr 221, s. 3; T. Snitko, *Śp. O. Stefan Pawlicki*. *Zas* 1916, nr 221, s. 1-2; [Szymański A.], *O. Stefan Pawlicki*. „*Ateneum Kapłańskie*” 1917, t. 13, s. 189-91; Wais [K], *O. Stefan Pawlicki*. „*Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy*” 1916, z. 6/7 s. 313-316.

[17 V]

Podczas kolejnego posiedzenia Sekcji Ekonomiczno-Społecznej Towarzystwa Prawniczego w Warszawie, Józef Lange przedstawił referat nt. *Zagadnienie narodowości na tle poglądów współczesnych*.

Prace Towarzystwa Prawniczego w Warszawie, 1916, s. 12. Zob. „*Gazeta Sądowa Warszawska*” 1916, nr 29, s. 243-246.

[IX]

W trakcie działań wojennych nastąpił szybki wzrost ludności polskiej w Petersburgu, której liczbę w 1916 szacuje się na 250 tysięcy. Wówczas działające w tym mieście Polskie Towarzystwo Miłośników Historii i Literatury (od

połowy lutego 1916) podjęło energiczne działania na rzecz utworzenia polskiej uczelni. Wyższe Kursy Polskie – tak tę uczelnię nazwano – otworzyły swoje podwoje dla chętnych od września 1916. W ciągu dwuletniego istnienia Kursów (1916/1917–1917/1918) wykładano 28 przedmiotów w zblokowanych dyscyplinach. M.in. był blok o nazwie „Prawo i nauki społeczne”, na który składały się przedmioty prawnicze, ekonomiczne oraz socjologiczne. Ks. Aleksander Wóycicki wykładał *Historię sprawy robotniczej w Polsce*, zaś Leon Petrażycki *Filozofię historii jako socjologii* oraz *Zarys socjologii*. Słuchacze mogli zapisać się także na kurs Jerzego Kurnatowskiego *Rozwój polityki socjalnej* i Mariana Zdziechowskiego *Podstawy duchowe kultury współczesnej*.

Zajęcia na Kursach odbywały się w godz. od 19 do 22, „co ogromnie sprzyjało frekwencji (...). Chodziliśmy tam przede wszystkim na wykłady Prof. Leona Petrażyckiego, które cieszyły się takim powodzeniem, że duża sala była zawsze wypełniona po brzegi (...). Miał wąską, pochmurną twarz z niedużymi wąsami, w binoklach. Przychodził skupiony w sobie, siadał i od razu zaczynał mówić. Wygłaszał własną teorię naukową opartą na emocjonalnych przeżyciach narodów, polemizując z teorią niemieckiego uczonego Jellinka. Mówił równym głosem, spokojnie, ogromnie interesująco. Notowałyśmy pilnie, bo przecież żadnych książek nie było i tylko notatki były podstawą do przyszłych egzaminów. Trochę razila nas, wychowywanych w stylu młodopolskim, jędra polszczyzna profesora, który potrafił powiedzieć: „Pomyślcie, taka elegancka panna jak Jadwiga wychodzi za mąż za takiego faceta jak Jagiełło!” Profesor wzbudzał w nas szacunek i lęk – bardzo bałyśmy się egzaminu z zarysu socjologii, ale okazało się, że i u niego można dostać stopień celujący” [M. Strawińska].

J. Zaleski, *Ruch naukowy wśród Polaków w Petersburgu w ostatnich latach*. „Nauka Polska” 1919, t. 2 s. 553-563; *Wyższe Kursy Polskie*. Myśl Narodowa, (Petersburg) 1917, t. 3, nr 1, s. 88-89; M. Strawińska, *Wyższe Kursy Polskie w Petersburgu 1916-1918*. [W:] Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918-1925. Lublin 1928, s. 55-66.

[12 IX]

Zmarł w Petersburgu Zygmunt Balicki (socjologia, psychologia społeczna, ideolog ruchu endeckiego), „autor kapitalnych dzieł socjologicznych – pisał w nekrologu Stanisław Grabski – uczony, tworzący cały nowy system nauki «psychologii społecznej», którego prace pozostaną trwale w historii naszej literatury socjologicznej, na równi z pismami Kołłątaja, Skarbka, Supińskiego, Gumplowicza, a ze współczesnych E. Majewskiego” (s. 596).

B. W[iniarski]: Wspomnienie pośmiertne. „Myśl Narodowa (Petersburg) 1916 t. 2 nr 8/9 s. 279-284; S. Grabski: Zygmunt Balicki jako myśliciel. *Sprawa Pol.* (Moskwa) 1916 nr 38 s. 596-599.

[14 XI]

Polskie Koło Naukowe w Moskwie, działające w okresie wojny (od 1915), organizowało posiedzenia naukowe. Na jednym z posiedzeń Bronisław Wróblewski wygłosił odczyt pt. *Socjologiczna szkoła prawa karnego a socjalizm*.

J. Jakubowski, *Polskie Koło Naukowe w Moskwie (1915-1918)*. „Nauka Polska” 1919, t. 2, s. 568; *Polskie Koło Naukowe w Moskwie*. „Myśl Narodowa”, (Petersburg) 1916, t. 2, nr 8/9, s. 302-304.

Wydawnictwa książkowe:

Bystrzeń Jan S., *Człowiek i książka*. Warszawa [1916], Gebethner i Wolff II, 157 s.

Bystrzeń Jan S., *Słowiańskie obrzędy rodzinne. Obrzędy związane z narodzeniem dziecka*. Kraków 1916, Akademia Umiejętności, 148 s.

Mogilnicki Aleksander, *Dziecko i przestępstwo*. Warszawa 1916, 388 s.

Szerer Mieczysław, *Socjologia wojny*. Kraków 1916, nakł. Księgarni S.A. Krzyżanowskiego, 79 s.

Szydelski Szczepan, *Studia na początkami religii*. Lwów 1916, Gebethner i Wolff, VIII, 463 s.

Szymański Antoni, *Zagadnienie społeczne*. Włocławek 1916, nakładem Księgarni Powszechnej, 540 s.

1926 [80 lat temu]

[22 I]

Z inicjatywy prof. Franciszka Bujaka, Wydział Ekonomiki Gospodarstw Małych Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach ogłasza konkurs na monograficzne opracowania zagadnień społeczno-gospodarczych wsi polskich. W odezwie konkursowej, publikowanej na łamach pism ekonomicznych i rolniczych, sugerowano „monograficzny opis porównawczy dwu wsi leżących w pobliżu, posiadających mniej więcej jednakowe warunki fizjograficzne i społeczno-gospodarcze, mianowicie jednej, w której istnieje komasacja, parcelacja, emigracja, mleczarnia spółkowa, albo wreszcie uprawa buraka cukrowego, oraz drugiej, w której tego brakuje lub tylko słabo się zaznacza”.

[29 III]

Doroczne Walne Zgromadzenie Instytutu Gospodarstwa Społecznego podjęło szereg decyzji brzemiennych w skutkach dla rozwoju placówki: (1) Zalegalizowano IGS jako samodzielną jednostkę prawną (dotąd Instytut działał w ramach Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich); (2) Opracowano, wkrótce zatwierdzony, nowy statut stowarzyszenia; (3) Powołano zarząd IGS w składzie: Ludwik Krzywicki (przewodniczący), Konstanty Krzeczkowski, Henryk Kołodziejski, Bronisław Ziemięcki, Tadeusz Szturm de Sztrem (sekretarz). Według nowego statutu „Celem stowarzyszenia jest działalność zmierzająca do oparcia

gospodarstwa społecznego w Polsce na podstawach naukowych (...). Aby temu sprostać IGS prowadzi studia i badania nad teoretycznymi zagadnieniami społecznymi i gospodarczymi, wykonuje prace z zakresu polityki ekonomicznej i społecznej oraz ogłasza drukiem wyniki swych prac”.

Koordinacją prac badawczych Instytutu zajęło się powołane w tym celu (na mocy statutu) Biuro Naukowe IGS. Instytut od tej chwili uzyskał większe możliwości zdobywania środków, co zintensyfikowało podejmowanie terenowych prac badawczych na obszarze całego kraju. W rezultacie doprowadzono do instytucjonalizacji zawiązujących się zespołów badawczych, którym dano nazwę sekcji. Sekcje powstawały *ad hoc* celem realizacji jakichś specjalnych zadań naukowo-badawczych. Bywało, że niektóre z nich stawały się względnie trwałymi jednostkami organizacyjnymi Instytutu. Badania przeprowadzone przez IGS w latach 1926–1939 skupiały się przede wszystkim na trzech grupach zagadnień: sprawach robotniczych i sprawach chłopskich oraz zagadnieniu emigracji.

T. Szturm de Sztrem, *Instytut Gospodarstwa Społecznego. 1920-1944. Przyczynek do historii instytucji naukowo-społecznych w Polsce*. Warszawa 1959, s. 33-211; *Instytut Gospodarstwa Społecznego. Sprawozdanie z działalności za lata 1920-1926*. Warszawa 1927, s. 9-18.

[2 IV]

Podjęta została reforma studiów uniwersyteckich, w myśl której m.in. określone zostały przedmioty akademickie, składające się na programy studiów uniwersyteckich. Wśród 16 przedmiotów z zakresu humanistyki (filozofii) znalazła się i socjologia.

Okólnik Ministerstwa WRiOP z dn. 2 IV 1926 do Rad Wydziałów filozoficznych, humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych Uniwersytetów, w sprawie wprowadzenia w życie rozporządzenia o egzaminach magisterskich. Dz. Urz. Min. WRiOP 1926, nr 8 s. 180-84; Rozporządzenie Min. WRiOP z dn. 26 marca 1926 r. w sprawie studiów i egzaminów w zakresie nauk filozoficznych na stopień magistra filozofii.. Dz. Urz. Min. WRiOP 1926, nr 8 s.178-180.

[15 V]

Do ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wpływają dwa listy, od bpa śląskiego Augusta Hlonda i bpa częstochowskiego Teodora Kubiny, którzy kierując się troską o lepsze przygotowanie duchowieństwa ich diecezji, postulują uruchomienie na wydziale teologicznym UJ kolejnych czterech katedr: filozofii scholastycznej, teologii traktatowej, patrologii i patrystyki oraz chrześcijańskiej nauki społecznej. „Szczególnie to się odnosi do katedry chrześcijańskich nauk społecznych – pisano – tak [bowiem] diecezja częstochowska, jak diecezja śląska są w wysokim stopniu uprzemysłowione, w obydwóch diecezjach żyją

ogromne masy robotnicze. Wobec tego kwestie socjalne w obydwóch diecezjach odgrywają wielką rolę i ksiądz musi się nimi zajmować, aby móc spełnić swoje posłannictwo”.

Aneks [w:] Bartel Wojciech M., Przyczynek do dziejów Wydziału Teologicznego UJ jako ośrodka naukowego Metropolii Krakowskiej za czasów II Rzeczypospolitej. Analecta Cracoviensia 1971, t. 3, s. 430-432.

[]

Po dwuletniej przerwie (1924–1925) spowodowanej trudną sytuacją finansową, wznowia działalność Instytut Badań Spraw Narodowościowych, modyfikując swoje dotychczasowe cele, reorganizując się przy tym tak, aby móc realizować zadania *stricte* naukowo-badawcze. Postanowiono badać zagadnienia narodowościowe z punktu widzenia statystyki, socjologii, historii, prawa i geografii. Kierownictwo Instytutu powierzono Tadeuszowi Hołówko (dyrektor) i Stanisławowi Józefowi Paprockiemu (sekretarz). W tym samym roku ukazał się pierwszy numer kwartalnika „Sprawy Narodowościowe”, będący organem Instytutu. Redaktorem pisma został S. J. Paprocki.

M. Boruta, Instytut Badań Spraw Narodowościowych (1921-1939). Z dziejów polskich badań naukowych nad problematyką etniczną. „Przegląd Polonijny” 1985, z. 2, s. 63-79; „Nauka Polska” 1927, t. 7, s. 340-341;

[1 X]

Prof. Jan S. Bystron podejmuje na Wydziale Filozoficznym UJ wykłady z zakresu socjologii, będące zajęciami obligatoryjnymi dla osób studiujących etnologię i etnografię.

AAN, Min. WRiOP, sygn. 1950.

[8 X]

W Instytucie Gospodarstwa Społecznego ukonstytuowała się Sekcja Spożytkowania Wczasów. Powstała w odpowiedzi na zapotrzebowanie Wydziału Opieki nad Dorosłymi Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, który dążył do zracjonalizowania sposobów wykorzystywania wczasów przez robotników. Kierownictwo Sekcji objął Konstanty Krzeczkowski, sekretarzem został Kazimierz Kornilowicz. Podjęto rozpoznanie organizacji wczasów pracowniczych w innych krajach (K. Kornilowicz, *Akcja społeczno-kulturalna w górnictwie angielskim*, 1929; Moraczewska A., *Wczasy robotnicze (...) w Belgii*, 1931) oraz sposobów spędzania urlopów przez robotników polskich (Zacharzewska S., *Ur-*

lapy wypoczynkowe pracowników drukarskich, 1931; Derengowski J., *Urlopy wypoczynkowe maszynistów kolejowych*, 1933).

Instytut Gospodarstwa Społecznego. *Sprawozdanie za lata 1920–1926*. Warszawa 1927, s. 16-18.

[XI]

Instytut Naukowy do Badań Emigracji i Kolonizacji powstaje jako sekcja Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego. W miesiąc później (w grudniu) ukazał się pierwszy numer „Kwartalnika Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji” (redaktor – dr G. Załęski). „Numer pierwszy budzi najlepsze nadzieje – pisała recenzentka – może wreszcie nasza polityka emigracyjna wytknie sobie cel i znajdzie właściwą drogę” (Zofia Daszyńska-Golińska).

Z. Daszyńska-Golińska, *Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badania Emigracji i Kolonizacji*. „*Ekonomista*” 1927, t. 1, s. 122; „*Nauka Polska*” 1927, t. 7, s. 264.

[27 XII]

Rozporządzenie Ministra WRiOP w sprawie programu studiów i egzaminów w zakresie antropologii, etnografii z etnologią i prehistorii na stopień magistra filozofii:

„§1. Pkt. A. Egzamin, obowiązujący każdego studenta, studiującego w powyższym zakresie:

Trzy egzaminy (kurs elementarny) spośród następujących: 1. Antropologia; 2. Etnografia z etnologią; 3. Prehistoria; 4. Psychologia; 5. Geologia; 6. Geografia; 7. Socjologia; 8. Jedna z nauk historycznych (historia, literatura, sztuka), filologicznych lub przyrodniczych, przy czym jednym z egzaminów musi być egzamin wymieniony pod 1, 2 lub 3; 9. Głównych zasad nauk filozoficznych.

Warunkiem dopuszczenia studenta do każdego z egzaminów, wymienionych pod A od 1 do 8, jest wykazanie się świadectwem czynnego udziału w odpowiednich ćwiczeniach wstępnych przez co najmniej 2 trymestry”.

Dz. Urz. Min. WRiOP 1927 nr 1 s. 9-10; (Opublikowano też w: „*Lud*” 1927 t. 26 s. 121).

Wydawnictwa książkowe:

Krzywicki Ludwik, *Wstęp do teorii ruchów społecznych. Wykłady w Wyższej Szkole Handlowej zebrane i wydane przez słuchaczy*. Warszawa 1926, nakładem Sekcji Bratniej Pomocy Studentów WSH, 154 s.

Landau Władysław, *Ośmiogodzinny dzień pracy*. Warszawa 1926, IGS, 117 s., Sprawy Robotnicze nr 1.

Petrażycki Leon, *O ideale społecznym i odrodzeniu prawa naturalnego z dodatkiem o gospodarstwie i prawie i o istocie przesłanek ekonomii politycznej*. Warszawa 1925, [właśc. 1926], 127 s.

Podoleński Stanisław, *Rozwód a zdrowie narodu. Studium moralno- społeczne*. Kraków 1926, nakł. Wydawnictwa Księży Jeziutów, 264 s.

Rybarski Roman, *Naród, jednostka i klasa*. Warszawa 1926, Gebethner i Wolff, 276 s.

Talko-Hryncewicz J[ulian], *Mieszkańcy Krakowa z X-XX wieku. Studium antropo-bio-socjologiczne*. Kraków 1926, nakł. Drukarni Narodowej, 108 s.

Wróblewski Bronisław, *Penologia. Socjologia kar*. Wilno 1926, t. 1, Księgarnia K. Rutkiewicza VIII, 272 s.

Przekłady na język polski:

Burgess Ernest W., Park Robert, *Wprowadzenie do nauki socjologii*. Przekł. z ang. pod red. F[loriana] Znanieckiego, przeł. Elżbieta Juraszówna, Jadwiga Hinzowa i Henryk Jaśkiewicz. Poznań 1926, Księgarnia Uniwersytecka, T. 1. – XII, 524 s.

Forel August, *Zagadnienia seksualne w świetle nauk przyrodniczych, psychologii, higieny i socjologii*. Przekł. autoryzowany Zbigniewa Zatorskiego. Warszawa 1926, Sikora, 192 s. Biblioteka Dzieł Naukowych.

Janet Paul, *Filozofja francuska w XIX w. Historia filozofji*. Przekł. [z fr.] E. Rutkowska; przejr. M. Sobeski. Poznań 1926, Fiszer i Majewski, 282 s.

Janet Paul, *Zarys etyki w rozwoju historycznym*. Przekł. z fr. E. Rutkowska; przejr. A. Peretiatkiewicz. Poznań 1926, Fiszer i Majewski, 100 s.

Jerusalem Wilhelm, *Wstęp do filozofji*. Z 9-go i 10-go wyd. oryg. niem. przeł. z upoważ. aut. Julja Dicksteinówna. Lwów i Warszawa 1926, Księgarnia Polska (Biblioteka Filozoficzna) [Rozdz. 7: *Socjologia i filozofja dziejów*, s. 313-536].

Kon Feliks, *Proletariat*. Moskwa 1926, Centralne Wyd. Ludów SSSR, 104 s.

Marks Karol, *Kapitał*, t. 1, Warszawa 1926, 901 s. [tłum. Jerzy Heryng (Ryng) (wzn. 1933)].

Stalin Józef, *O Leninie i leninizmie*. Przekł. z rosyjskiego S. U., Moskwa 1925 [Właśc. 1926], Centralne Wyd. Ludów SSSR, 119 s.

1936 [70 lat temu]

[III-IV]

Instytut Gospodarstwa Społecznego ogłasza konkursu na pamiętnik emigranta. W czasopiśmie ukazują się odezwy Instytutu wzywające do udziału w konkursie. W odezwie pisano m.in.: „W wielu bliżej położonych i dalszych, zamorskich krajach żyje rozproszony polski lud pracujący, który dla znalezienia zarobku szukał pracy u obcych, bądź to na roli, bądź przy innym warsztacie pracy, w fabrykach i kopalniach, przy budowie dróg itd. O położeniu tych wychodźców dochodzą nas wieści bardzo niedokładne, nieraz nawet fałszywe, i to najczęściej nie od nich samych (...). Ażeby dać możliwie dokładny opis warunków bytu naszych wychodźców, postanowił IGS zwrócić się bezpośrednio do was wszystkich, wychodźców przebywających za granicą, abyście dostarczyli materiału do takiego opisu własnymi wspomnieniami, przeżyciami i doświadczeniami”.

Konkurs na „Pamiętnik emigranta” ogłoszony przez Instytut Gospodarstwa Społecznego. Odezwa. Roczniki Socjologii Wsi 1936, t. 1, s. 250-253. Zob też: T. Szturm de Sztrem, *Instytut*

Gospodarstwa Społecznego 1920-1944. Przyczynek do historii instytucji naukowo-społecznych w Polsce. Warszawa 1959, s. 126-129.

[28-29 V]

W Warszawie obraduje ogólnopolska konferencja poświęcona kulturze wsi, zorganizowana przez Ministerstwo Rolnictwa pod patronatem Prezydium Rady Ministrów. Obradom przewodniczył minister Juliusz Poniatowski. Wprowadzenia merytorycznego do konferencji dokonali dwaj referenci: Jędrzej Cierniak (*Podstawowe pierwiastki w kulturze chłopca polskiego*) i Władysław Grabski (*Charakter życia wiejskiego i szczególne cechy środowiska jako podstawa właściwych form życia zbiorowego*). Drugi z referentów postulował podjęcie naukowych badań społecznej rzeczywistości wsi polskiej. Dalsze obrady toczyły się w trzech komisjach: Gospodarzy wiejskich, Gospodyń wiejskich i Młodzieży wiejskiej. Konferencja przyjęła w toku dyskusji podsumowującej obrady 56 tez. Wśród nich znalazła się teza 16, następującej treści: „Ponieważ pogłębienie znajomości stanu i charakteru kultury wiejskiej jest niezbędne dla wzmożenia prac kulturalnych, należy powołać do życia Instytut Kultury Wsi, badający metody prac kulturalnych i zagadnienia kultury wiejskiej metodami naukowymi”.

Wyniki narady w sprawie kultury wsi. Rolnictwo 1936, z. 2, s. 37-46; Niesiołowski T., *W sprawie kultury wsi.* Rolnictwo 1936, z. 2, s. 46-55; *Tezy przyjęte na konferencji w sprawie kultury wsi.* Sprawy Wiejskie 1936, nr 4 s. 24-43; Konferencja w sprawie kultury wsi. Tezy z narad w sprawie kultury wsi. Roczniki Socjologii Wsi 1936, t. 1, s. 227-239; M[aj] K., *Konferencja w sprawie kultury wsi.* Przewodnik Pracy Społecznej 1936/37, nr 1, s. 21-32.

[VI]

Profesor Hipolit Gliwic, dziekan Wydziału Prawa i Nauk Ekonomiczno-Społecznych Wolnej Wszechnicy Polskiej, rozsyła listy do wszystkich profesorów socjologii w Polsce, prosząc o wskazanie i rekomendację kandydata na obsadzenie katedry socjologii WWP.

Arch. PAN, sygn. III-104 - List do Jana S. Bystronia z dn. 23 VI 1936.

[VII-IX]

Połączone zespoły seminariów socjologicznych UW i Uniwersytetu Poznańskiego, składające się ze studentów socjologii i asystentów, prowadzą terenowe badania w wybranych wsiach powiatów rzeszowskiego i brzozowskiego. Badaniami kierował doc. UW, dr Józef Chałasiński, któremu towarzyszyli doc. dr Stanisław Ossowski i dr Józef Obrębski. Badania miały na celu zapoznanie się

z rolą emigracji i reemigracji dla zmian struktury społeczno-ekonomicznej wsi oraz rolą szkolnictwa w procesach ruchliwości społecznej.

J[ózef] Ch[ęłasiński], *Badania nad wsią małopolską*. „Przegląd Socjologiczny” 1936, t. 4, s. 612. Zob. też: W. Winclawski, *Pierwsze polskie profesjonalne badania socjologiczne współczesności* [w:] *Klasyczna socjologia polska i jej współczesna recepcja*. Red. J. Mucha i W. Winclawski. Toruń 2006, s. 225-279.

24-27 IX]

W Krakowie obraduje III Polski Zjazd Filozoficzny. Podczas otwarcia Zjazdu profesor Witold Rubczyński wyraził w imieniu Komitetu Wykonawczego zadowolony z powodu „przybycia dwóch nowych sekcji: etyczno-socjologicznej i estetycznej, co świadczy – jego zdaniem – o poszerzaniu zakresu dociekań filozoficznych w Polsce”. Przygotowanie Sekcji Socjologii i Etyki powierzono, w ramach prac Komitetu Organizacyjnego Zjazdu, profesorom Jerzemu Lande i Zygmuntowi Mysłakowskiemu. W czasie obrad przewodniczył Sekcji Jerzy Lande.

Specjalnie socjologii poświęcono Posiedzenie II Sekcji („drugi dzień socjologiczny”), odbyte w drugim dniu Zjazdu, któremu przewodniczyło dwoje socjologów z Poznania: prof. Ludwika Dobrzyńska-Rybicka oraz ks. dr Franciszek Mirek. Wygłoszono wówczas następujące referaty: L. Dobrzyńska-Rybicka, *Rola czynników społecznych w rozwoju świadomości moralnej*; F. Mirek, *Problematyka grupy społecznej*; L. Dattner, *O współdziałaniu*; A. Stawarski, *Materializm historyczny i rasizm jako nowe poglądy na świat*. W dyskusji wzięli udział: I. Fik, A. Kielski, M. Lewiński, Z. Lissa, S. Rudniański, ks. J. Stepa, W. Steinberg, W. Sukiennicki, M. Wierzbicki, Cz. Znamierowski. Obrady Sekcji cieszyły się dużą frekwencją, a szczególne zainteresowanie wzbudził referat dr. Adama Stawarskiego.

Posiedzenie III Sekcji (w trzecim dniu), któremu przewodniczył H. Elzenberg, poświęcono problematyce z pogranicza socjologii, etyki i prawa. Przedstawiono m.in. referaty: Cz. Martyniak, *Filozoficzne podstawy teorii prawa Kelsena*; H. Elzenberg, *Powinność i rozkaz*; S. Frydman [Nowiński], *Problem definicji prawa*. Dyskusja, w której wzięli udział przede wszystkim J. Lande i Cz. Znamierowski, koncentrowała się na wystąpieniach Martyniaka i Frydmana, podnosząc problematykę socjologii prawa.

Ostatniemu zaś Posiedzeniu IV Sekcji (w dniu czwartym) przewodniczyła M. Ossowska. Wystąpili m.in.: L. Chwistek, *Rola zasady konsekwencji w zagadnieniu sprawiedliwości społecznej*; S. Ossowski, *O pewnych zależnościach pomiędzy ustrojem społecznym a kulturą artystyczną*; F. Koneczny, *Warunki*

postępu moralnego. Na Zjeździe „rzucił się w oczy brak socjologów, którzy mieli okazję wypowiedzieć się rok temu na Zjeździe Socjologów w Warszawie (M. Ossowska).

Księga Pamiątkowa III Polskiego Zjazdu Filozoficznego. „Przegląd Filozoficzny” 1936, t. 39, s. 319-546; M. Ossowska, *Sprawozdanie z III Polskiego Zjazdu Filozoficznego*. „Wiedza i Życie” 1936, nr 8/9, s. 565-567; J. Bleiberg, *III Polski Zjazd Filozoficzny*. „Droga” 1937, nr 12, s. 997-1001. Zob. też: W. Tyburski, *Trzeci Polski Zjazd Socjologiczny - Kraków 1936* [w:] *Polskie zjazdy filozoficzne*. Red. R. Jadczyk. Toruń 1995, s. 55-73.

[25 IX]

Podczas posiedzenia Rady Ministrów pod przewodnictwem wicepremiera Eugeniusza F. Kwiatkowskiego, przyjęty został projekt dekretu o Państwowym Instytucie Kultury Wsi. Instytut powołał do życia Prezydent Rzeczypospolitej dekretem z dn. 30 września (Dziennik Ustaw nr 75). Zakres prac i organizację Instytutu określał statut uchwalony przez Radę Ministrów (Monitor Polski, XIX, 284).

„Przegląd Socjologiczny” 1936, t. 3, z. 3/4, s. 615-16; „Nauka Polska” 1937, t. 22, s. 236-237.

[17 X]

Ks. Stefan Wyszyński zakłada we Włocławku Koło Socjologiczne (nazywane także pracownią socjologiczną), grupujące kleryków ostatniego roku włocławskiego Seminarium Duchownego. W ramach Koła alumni uczestniczą w prowadzeniu kursu społecznej nauki kościoła w działającym w mieście Chrześcijańskim Uniwersytecie Robotniczym i przygotowujący się do podjęcia socjograficznych badań przemian moralno-religijnych pod wpływem bezrobocia.

M. P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego*. Warszawa 1994, 832 s. (Tu rozdz.: *Twórca koła socjologicznego w seminarium włocławskim 1936-1938*, s. 150-68). Zob. też: A. Świtkowski, *Spoleczna działalność Prymasa Tysiąclecia we Włocławku w okresie międzywojennym*. „Kronika Diecezji Włocławskiej” 1996, t. 79, nr 5, s. 159-64 oraz *Włocławskie dzieje ks. S. Wyszyńskiego*. „Ateneum Kapłańskie” 2001, z. 3, s. 404-526.

[24 X]

Minister Rolnictwa i Reform Rolnych Juliusz Poniatowski przesyła pismo adresowane do doc. dr Józefa Chałasińskiego: „Na podstawie art. 7 ust. 2 Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 września 1936 r. o Państwowym Instytucie Kultury Wsi (Dz. U. R.P nr 75, poz. 532), powołuję Pana na stanowisko Dyrektora Państwowego Instytutu Kultury Wsi. Warunki pracy oraz wynagrodzenia określone zostaną w osobnej umowie”.

Obowiązki swoje podjął Chałasiński faktycznie od 1 września 1936, kiedy to także zrezygnował z etatu adiunkta na UW. Instytutowi przydzielono pomieszczenia przy ul. Senatorskiej, w Galerii Luxemburga.

Do składu Rady Naukowej PIKW powołano parlamentarzystów, działaczy ruchu ludowego, uczonych: Władysława Grabskiego (przewodniczący), Franciszka Bujaka, Jana S. Bystronia, Józefa Chałasińskiego, Witolda Staniewicza i Floriana Znanickiego.

W placówce zatrudnieni byli m.in.: Józef Obrębski, Henryk Dembiński, Wanda Struzik (Mrozek), Józef Lipiński, Edward Kremky, Krystyna Duda-Dziewierz, Władysław Rydel, Maria Janeczkówna, Piotr Banaczkowski, Janina Kremky, Jan Szczepański, Jan Wojnowski, Andrzej Waligórski, Józef Burszta, Stefan Nowakowski, Bolesław Zawadzki.

Państwowy Instytut Kultury Wsi. „Roczniki Socjologii Wsi” 1936 - t. 1, s. 239-240; 1937 - t. 2, s. 255-258.

[27 X]

Rada Wydziału Rolnego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, przychylając się do wniosku profesora Władysława Grabskiego, powołała Instytut Socjologii Wsi celem „zogniskowania w SGGW badań i studiów z dziedziny poznawania wsi, w szczególności polskiej, jako środowiska społecznego i siły społecznej”. Członkami zwyczajnymi (pracownicy SGGW) Instytutu zostali prof. Władysław Grabski (dyrektor), prof. Zdzisław Ludkiewicz, prof. Stefan Moszczeński, doc. Antoni Żabko-Potopowicz, doc. Tadeusz Kłapkowski, dr Władysław Bronikowski, zaś na członków nadzwyczajnych (pracownicy spoza SGGW) zaproszeni zostali: prof. Franciszek Bujak, prof. Witold Staniewicz, prof. Józef Chałasiński. Na kierownika został powołany prof. Władysław Grabski. Instytutowi przydzielono etat adiunkta i etat pomocniczy. Nie mając własnego majątku korzystano z lokalu i pomocy Zakładu Polityki Ekonomicznej SGGW.

Instytut Socjologii Wsi w SGGW. Roczniki Socjologii Wsi 1936, t. 1, s. 248-250.

[1 XII]

Upłynął termin nadsyłania prac na konkurs „Pamiętnik emigranta”. Do biura IGS wpłynęło 169 pamiętników, w tym najwięcej z USA (79), Francji (41), Brazylii (23) i Kanady (17). Wobec ciągłego nadsyłania prac, Instytut postanawia przedłużyć termin do dnia 1 kwietnia 1937 roku.

Roczniki Socjologii Wsi 1936, t. 1, s. 253.

[1 XII]

Stanisław Ossowski podejmuje pracę na etacie adiunkta Seminarium Socjologicznego UW (zwolnionym przez Józefa Chałasińskiego), kierowanego przez prof. Jana S. Bystronia.

Seminarium Socjologiczne Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Roczniki Socjologii Wsi 1937, t. 2, s. 240.

[XII]

Ukazuje się w Warszawie pierwszy tom „Roczników Socjologii Wsi. Studia i Materiały” pod redakcją Władysława Grabskiego, jako organ Instytutu Socjologii Wsi. Sekretarzem pisma powołano Władysława Bronikowskiego. Było to drugie na świecie, po „Rural Sociology” (wyd. w USA od marca 1936), pismo socjologiczne poświęcone specjalnie zagadnieniom społecznym wsi.

Rec.: Krzywicki L., „Nowa Książka” 1937, z. 9, s. 539-540; K. T., „Rolnictwo” 1937, t. 1, z. 2, s. 106-109.

[]

Po rozesłaniu pocztą w marcu ubiegłego roku przez studentów z Koła Socjologii Pozytywnej UW 44 tysięcy kwestionariuszy, otrzymano 9972 odpowiedzi (ponad 22.6%). Taki obfity materiał źródłowy skłonił prof. Stefana Czarnowskiego do instytucjonalizacji tego przedsięwzięcia. Siłami studentów, przy wsparciu UW, finansowym Ministerstwa WRiOP, ISS oraz GUS, powołano przy tej ostatniej instytucji Biuro Badań Warunków Życia Studentów w Polsce. Na czele Biura stanął Rafał Gerber, prezes Koła Socjologii Pozytywnej. Niestety nie zdołano opracować tych materiałów do wybuchu wojny, kiedy to zaginęły bezpowrotnie. Wstępne wyniki opublikował Gerber na łamach *Kuriera Porannego* (1936) i *Epoki* (1937).

*Ankieta Koła Socjologii Pozytywnej SUJP. „Przegląd Socjologiczny” 1936, t. 4, z. 3/4, s. 607-609; Młodzież wiejska na wyższych uczelniach. „Kurier Poranny” 1936, nr 318, s. 7, 10; Młodzież robotnicza na wyższych uczelniach. „Kurier Poranny” 1936, nr 332, s. 5; Młodzież pracowników umysłowych na wyższych uczelniach. „Kurier Poranny” 1936, nr 353, s. 5-6; Struktura młodzieży akademickiej. Jak na postawie ideowej studentów odbija się klasa społeczna rodziców? „Epoka” 1937, nr 18, s. 9-10. Zob. też tego autora *Młodzież akademicka w Polsce w okresie międzywojennym. „Życie Szkoły Wyższej” 1959, nr 1, s. 75-92.**

Wydawnictwa książkowe:

Bystron Jan S., *Kultura ludowa*. Warszawa 1936, nakład „Naszej Księgarni”, 462 s.

Bystron Jan S., *Socjologia. Wstęp informacyjny i bibliograficzny*. Warszawa 1936, nakład „Naszej Księgarni” VIII, 210 s. [Wyd. 2, pomnożone].

Chałasiński Józef, *Szkola w społeczeństwie amerykańskim*. Warszawa 1936, „Nasza Księgarnia” XVI, 590 s.

Ciszewski Stanisław, *Prace etnologiczne*. Warszawa 1936, t. 4: *Ród*. X+225 s. [*Zasada solidarności w społeczeństwie pierwotnym*, s. 1-88, *Dodatki*, s. 89-178, *Literatura*, s. 179-212]

Gross Feliks, *Koczownictwo. Studia nad nomadyzmem i nad wpływem tegoż na społeczeństwo, ustrój i prawo*. Wstęp – Bronisław Malinowski. Warszawa 1936, Wyd. Kasy im. Mianowskiego XVI, 187 s.

Heydel Adam Z., *Myśli o kulturze*. Warszawa 1936, „Biblioteka Polska”, 71 s.

Maj Kazimierz, *Ruch młodzieży wiejskiej jako postępowy ruch chłopski*. Warszawa 1936, Centrala Związku Młodej Wsi, 91 s.

Pamiętniki chłopów. Seria druga. Warszawa 1936, IGS XVI, 897 s.

Rychliński Stanisław, *Warszawa jako stolica Polski*. Warszawa 1936, Wydawnictwo Biura Ekonomicznego Zarządu Miejskiego m.st. Warszawy, 189 s.

Studencki Stanisław M., *Psychologia porównawcza narodów. Niemcy, Francuzi, Amerykanie, ludy pierwotne*. Warszawa 1936, nakł. Stow. Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, 141 s.

Świętochowski Aleksander, *Genealogia teraźniejszości*. Warszawa 1936, Tow. Wyd. „Rój”, 231 s.

Wasowski Józef, *Pisarz i czytelnik*. Warszawa 1936, nakład Wyższej Szkoły Dziennikarskiej, 176 s.

Zdanowski Antoni, *Warunki mieszkaniowe robotników w okresie kryzysu i bezrobocia*. Warszawa 1936, IGS, 115 s.

Ziomek Maksymilian J., *Studia metodologiczne nad statystyką literackiej konsumpcji*. Kraków 1936, nakładem Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, 116 s.

Znaniecki Florian, *Social Actions*. Poznań-N.York 1936, XIX, 746 s.

Przekłady na język polski:

Bucharin N[ikolaj Ivanovič], *Teoria materializmu historycznego*. Wyd. 2 niezmi. Warszawa 1936, [T. 1-2] *Znicz* II, 254 s. + s. 255-491.

Comte August, *Rozprawa o duchu filozofii pozytywnej*. Przekł. J.K. Warszawa 1936, Kasa im. Mianowskiego XVI, 129, Biblioteka Filozoficzna Klasyków.

Engels Fryderyk, *Pochodzenie rodziny, własności prywatnej i państwa*. Moskwa 1936, Towarzystwo Wydawnicze Robotników Zagranicznych w ZSRR.

Engels Fryderyk, *Wojna chłopska w Niemczech*. Przekł. z niem. Warszawa 1936, „Tom”, 104 s.

Plechanow Jerzy, *Podstawowe zagadnienia marksizmu*. Warszawa 1936, „Znicz”, 155 s. [Wyd.2].

Richmond Mary E., *Nowe metody pracy społecznej*. Oprac. Ella Staffowa. Lwów 1936, Księgarnia Nowości, 35 s.

1946 [60 lat temu]

[13 I]

Podczas uroczystej inauguracji pierwszego roku akademickiego Uniwersytetu Łódzkiego wykład inauguracyjny wygłosił prof. Józef Chałasiński nt: *Inteligencja polska w świetle genealogii społecznej* (opublikowany w „Kuznicy” dn. 4 lutego, nr 4, s. 1-2). Był on zapowiedzią wydanego wkrótce głośnego eseju

socjologicznego *Spoleczna genealogia inteligencji polskiej* (1946), który wywołał ogólnopolską dyskusję.

Cz. Lewandowski, *Dyskusja prasowa nad koncepcją inteligencji polskiej J. Chałasińskiego w latach 1946-1948*. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1990, nr 3/4, s. 71-101; R. Szwarz, *Dyskusja na temat inteligencji polskiej*. „Przegląd Socjologiczny” 1947, t. 9, s. 282-288.

[26 I]

Polski Instytut Socjologiczny podejmuje starania o wznowienie serii wydawniczej „Biblioteka Socjologiczna”, uzyskując m.in. deklarację współpracy Warszawskiej Spółdzielni Księgarsko-Wydawniczej „Światowid” (list z deklaracją 26. I .1946).

Arch. Socjologii Polskiej przy Instytucie Socjologii UMK – Korespondencja J. Chałasińskiego, List dyrektora Warszawskiej Spółdzielni Księgarsko-Wydawniczej „Światowid”.

[5 II]

Na Wydziale Humanistycznym UW odbywa się kolokwium habilitacyjne dr. Józefa Obrębskiego, którego podstawę stanowiły złożone w maszynopisie dwie prace przygotowane w okresie okupacji: *Pańska szkoła i dzieci mužyckie* (bez daty) oraz *Polesie archaiczne* (1944). Prace te opiniowali Włodzimierz Antoniewicz, Jan S. Bystron i Witold Doroszewski. Po wysłuchaniu wykładu nt. *Teoria ekonomiczna i metoda socjologiczna* w etnologii, udzielono mu *veniam legendi* z zakresu etnologii (decyzję Rady Wydziału zatwierdziło Ministerstwo Oświaty w dniu 17 VIII 1946 roku).

Arch. UW, sygn. WH 531-2.

[II]

Profesor Stanisław Ossowski jako przedstawiciel Polskiego Instytutu Socjologicznego, złożył w Generalnym Sekretariacie UNESCO (Londyn) wniosek w sprawie międzynarodowej współpracy w zakresie badań nad przeobrażeniami społecznymi dokonanymi w efekcie wojny i badań nad współczesną, powojenną rzeczywistością społeczną.

„Przegląd Socjologiczny” 1948, t. 8, s. 240.

[30 III]

Stanisław Ossowski wygłosił na posiedzeniu PIS w Łodzi odczyt nt. *Socjologia w świecie powojennym*.

„Przegląd Socjologiczny” 1947, t. 9, s. 418.

[III]

Ukazuje się w sprzedaży *Społeczna genealogia inteligencji polskiej* pióra Józefa Chałasińskiego, wywołując ożywioną dyskusję prasową.

Społeczna genealogia inteligencji polskiej. Warszawa 1946, 83 s.

R e c e n z j e : C. Z.: „Robotniczy. Przegląd Gospodarczy” 1946, nr 3 s. 38-39; Górka O.: „Kuźnica” 1946, nr 30, s. 8, 9; nr 31, s. 9, 10; Herling-Grudziński G.: „Wiadomości”, (Londyn) 1946, nr 28, s.1; Kieniewicz S.: „Tygodnik Powszechny” 1946, nr 15, s. 2, 5; Kisielewski S.: „Tygodnik Warszawski” 1946, nr 20; Kryński W.: „Biuletyn Socjologiczny” 1946, z. 1, s. 25-27; Kukiel M.: „Teki Historyczne” 1948, nr 1, s. 54-57; Litwin A.: „Kuźnica” 1946, nr 14, s. 2, 3; Lutyk P.: „Spółdzielczy Przegląd Naukowy” 1947, z. 3, s. 167-169; Spektator [Stawar A.]: „Kuźnica” 1946, nr 19, s. 3-4; Wojeński T.: „Kuźnica” 1946, nr 43, s. 10-11; Zawodziński K. W.: „Kuźnica” 1946, nr 16, s. 3-5; nr 29 s. 9; nr 37, s. 11;

[6 IV]

Jan Muszkowski wygłosił odczyt nt. *Socjologia książki*” podczas posiedzenia Polskiego Instytutu Socjologicznego w Łodzi.

Przegląd Socjologiczny” 1947, t. 9, s. 418.

[6 IV]

Rozpoczyna działalność Oddział Wrocławski Instytutu Śląskiego. Wkrótce, a to po przejściu z Katowic do Wrocławia mgr Stefana Goluchowskiego (studował przed wojną filozofię i socjologię w Poznaniu), powstaje przy tym Instytucie, głównie z jego inicjatywy, Sekcja Socjograficzna. W jej programie znalazły się na pierwszym planie badania nad położeniem ludności ziem odzyskanych na Śląsku. Już w roku 1946 opublikował kilka tekstów: *Od statystyki do problematyki narodowościowej Śląska* („Zaranie Śląskie” 1946, nr 1/2, s. 27-9); *Współżycie ludności napływowej z miejscową na Opolszczyźnie* („Strażnica Zachodnia” 1946, nr 7/8, s. 287-90), w tym książkę współautorską *Pierwszy etap osadnictwa na Śląsku Opolskim* (Katowice 1946, 80 s.).

K. Popiołek, *Instytut Śląski*. „Myśl Współczesna” 1947, nr 1, s. 125-30.

[6 IV]

Na kolejnym posiedzeniu Komisji Socjologicznej PAU prof. Eugeniusz Romer (geografia, antropogeografia) wygłosił referat na temat struktury duchowej Polaków.

Struktura duchowa narodu polskiego. Sprawozdania PAU 1946, t. 47, s. 140.

[9 IV]

Odbywa się w Krakowie (w pomieszczeniu Biblioteki Jagiellońskiej) zebranie „socjologów skupionych czasowo w grodzie podwawelskim” (Artur Bardach, Helena Csorba-Miller, Tibor Csorba, Kazimierz Dobrowolski, Wiesław Kryński, ks. Franciszek Mirek, Stanisław Orsini-Rosenberg i Paweł Rybicki,), którzy zawiązali tu Koło Socjologów i rozpoczęli wydawanie „Biuletynu Socjologicznego”. W „Biuletynie” pisano, iż celem Koła jest reaktywowanie środowiska socjologicznego w Polsce, co umożliwił fakt, „że większość zebranych znała się jeszcze z czasów studiów u prof. Znanieckiego w Poznaniu”. Podczas drugiego zebrania Koła, w dniu 4 maja, wybrano zarząd: przewodniczący T. Csorba, sekretarz H. Csorba-Miller, skarbnik W. Kryński. Redakcję Biuletynu powierzono: A. Bardachowi i T. Csorbie.

[13 IV]

Uczestnicy łódzkich zebrań naukowych PIS, wysłuchali odczytu red. naczelnego „Kuźnicy” Stefana Żółkiewskiego nt. *Metodologiczna wartość marksizmu*.

„Przegląd Socjologiczny” 1947, t. 9 s. 418

[IV]

Odbywa się pierwsze zebranie Instytutu Badań Warszawy, powstałego przy Senacie UW (dyr. prof. Stanisław Arnold). M.in. powołano w Instytucie Sekcję Historyczno-Socjologiczną.

[IV]

Uczestnicy Zjazdu Organizacyjnego Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej (ZNMS), wysłuchali referatu Jana Strzeleckiego *O socjalistycznym humanizmie*. Wystąpienie, w którym posłużono się pojęciem Karla Poppera „społeczeństwa otwartego”, które Strzelecki definiował jako „trwały zespół ludzi wolnych”, w przeciwieństwie do „społeczeństwa zamkniętego”, którego podstawowe cechy to „odgraniczenie od innych społeczeństw i dążność do pełnej mechanizacji człowieka poprzez magiczny wpływ tzw. wyobrażeń zbiorowych”, spotkało się z reprimendą polityków PPR (atak A. Schaffa) i poparciem lewicowo zorientowanych socjologów (J. Chałasiński oraz M. i S. Ossowscy).

J. Strzelecki, *O socjalistycznym humanizmie* [w:] ZNMS Historia, Ideologia, Zadania. Warszawa 1946; także: „Wiedza i Życie” 1946, nr 4/5. Polemika toczyła się na łamach „Płomieni”, „Przeglądu Socjalistycznego”, „Kuźnicy” „Nowin Literackich”.

[20 V]

Wydział Historyczno-Filozoficzny Polskiej Akademii Umiejętności zatwierdza jako współpracowników Komisji Socjologicznej: Konstantego Grzybowskię, Stefana Inglota, Jerzego Landego, ks. Franciszka Mirka, Zygmunta Mysłakowskiego, Stanisława Orsini-Rosenberga, Pawła Rybickiego, Józefa Chałasińskiego, Jana Mydlarskiego, Stanisława Ossowskiego, Tadeusza Szczurkiewicza.

Arch. PAN Oddz. Krakowski - Korespondencja Sekretariatu Generalnego PAU, sygn. I.371/1946.

[25 V]

Odbywa się czwarte zebranie krakowskiego Koła Socjologów, podczas którego ks. doc. Franciszek Mirek wygłosił odczyt nt: *Trudności przy uczeniu i wykładaniu socjologii*.

P. Grzegorzczak: *Diariusz kultury polskiej 1945-1946-1947*. Warszawa 1986, s. 78.

[27 V]

Powstaje w Łodzi Polski Instytut Służby Społecznej (przemianowany na Polskie Towarzystwo Studiów Społecznych), będący próbą wypełnienia luki w badaniach społecznych wobec faktu nie odrodzenia po wojnie Instytutu Gospodarstwa Społecznego oraz Instytutu Spraw Społecznych. Statut Instytutu określał przyjęte cele jako „pogłębienie wiedzy o zjawiskach życia społecznego przez prowadzenie i popieranie studiów nad warunkami normalnego rozwoju, nad podłożem klęsk społecznych i wykolejeń jednostek oraz nad metodami i osiągnięciami ratownictwa, pomocy, opieki, urzędzeń, pomyślności powszechnej i organizacji zrzeszeń”. Jego kadre stanowili głównie byli współpracownicy i uczniowie Ludwika Krzywickiego oraz Heleny Radlińskiej. W okresie 5 lat działalności tej placówki (zlikwidowana w czerwcu 1951 roku) przeprowadzono liczne badania, z których większości nie udało się dokończyć i opublikować wyniki. Wydano m.in. w 1946 tom pierwszy pisma „Służba Społeczna” (1946), Józefa Wojtyniaka i Heleny Radlińskiej *Sieroctwo. Zasięg i wyrównywanie*, w 1947 Stanisława Rychlińskiego *Lustracje społeczne*, Konstantego Krzeczowskiego *Politykę społeczną*, w 1948 *Rodziny zastępcze* pod red. Aleksandry Majewskiej.

Arch. PAN, sygn.I-10-64; Zob. też H. Radlińska, *Listy o nauczaniu i pracy badawczej*, [w:] *Z dziejów pracy społecznej i oświatowej*, Wrocław 1964, s. 467-469.

[31 V]

Dr Paweł Rybicki zdaje kolokwium habilitacyjne z socjologii przed Radą Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (wniosek zreferował prof. Kazimierz Dobrowolski). Podstawę pracy stanowił maszynopis rozprawy *Spoleczność. Podstawowe cechy strukturalne*. Recenzje przygotowali profesorowie Franciszek Bujak (UJ), Jan Dąbrowski (UJ) i Władysław Konopczyński (UJ). Przewód zatwierdzony został przez Ministerstwo Oświaty decyzją z dnia 17 września 1946 roku. Praca złożona do druku nie ukazała się z powodu braku akceptacji politycznej.

AAN, MSzW, sygn. CK-I/3612.

[5 VI]

Uniwersytet Wrocławski zawiera umowę z prof. Czesławem Znamierowskim na podjęcie przez niego zajęć zleconych z zakresu socjologii na tej uczelni. Prowadził on wykład z „Socjologii ogólnej” (2 godz. w tygodniu) oraz ćwiczenia z socjologii (2 godz. w tygodniu).

Arch. UW., akta osobowe, sygn.120: Czesław Znamierowski

[7 VI]

Podczas piątego zebrania krakowskiego Koła Socjologów, dr Helena Csorba wygłosiła odczyt na temat: *Spoleczne i emocjonalne znaczenie granicy*.

Grzegorz P., s.78.

[12 VI]

Prezydent KRN mianuje Stanisława Ossowskiego profesorem zwyczajnym teorii kultury na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Obowiązki te „faktycznie pełnił w UŁ od początku jego funkcjonowania, tj. od dnia 24 maja 1945 roku” – taki oto dopisek rektora UŁ prof. Tadeusza Kotarbińskiego widnieje na marginesie dokumentu tej nominacji.

Biblioteka Wydziału Filozofii i Socjologii UW, Spuścizna Stanisława Ossowskiego, rkp. 336

[VI]

Ukazuje się w Łodzi pierwszy numer pisma „Myśl Współczesna”, które otwiera artykuł Józefa Chałasińskiego *Socjologiczne założenia reformy wychowania*. Pismo – jak pisano w słowie *Od redakcji* – „pragnie stać się organem naukowym całej postępowej inteligencji polskiej, (...) stoi na stanowisku swobody dociekań naukowych, [pamiętając] jednak aby nie zaniechać centralnego zagadnienia – oddania nauki w służbę społecznej przebudowy kraju i świata.

Dlatego też związki nauki z problemami społecznymi zajmować będą miejsce szczególnie poczesne”.

Od redakcji. „Myśl Współczesna” 1946, nr 1, s. 3-4.

[VI]

Józef Obrębski opuszcza wraz z rodziną Łódź i kraj. Przyjął zaproszenie do wygłoszenia wykładów w Oxfordzie nt. *Chłoptwo wschodnioeuropejskie w procesie przemian*. Wkrótce otrzymał zatrudnienie w London School of Economics z zadaniem przeprowadzenia badań socjologicznych na Jamajce (w okresie od II 1947 do VIII 1948 badał tam przemiany rodziny i kształtowanie się świadomości narodowej). Opuszczając Jamajkę rozważał kilka możliwości dalszej pracy. Miał propozycję pozostania na wyspie, gdzie tworzono filię uniwersytetu londyńskiego, pracy w ONZ, mógł też powrócić do kraju, gdzie formalnie był pracownikiem UW. Mimo tęsknoty za krajem, pozostał na emigracji. Jesienią 1948 podjął pracę w Trusteeship Department ONZ jako specjalista od spraw społecznych.

[5 VII]

W Warszawie utworzono Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk podległy prezesowi Rady Ministrów. W ten oto sposób faktycznie przedłużono działalność dotychczasowej cenzury wojskowej czasu wojny, działającej i po wojnie bez podstaw prawnych, podległej Ministerstwu Bezpieczeństwa.

[VIII]

We Włocławku wznowiono wydawanie „Ateneum Kapłańskiego”, pisma publikującego m.in. teksty z zakresu katolickiej nauki społecznej oraz socjologii.

[15 XI]

Dekretem prezydenta KRN dr Stanisław Ossowski zostaje mianowany profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego, równocześnie – w myśl tego rozporządzenia – „przenosi się [go] z Katedry Teorii Kultury na Wydziale Humanistycznym UŁ na II Katedrę Socjologii na Wydziale Humanistycznym UW”.

Biblioteka Wydziału Filozofii i Socjologii UW, Spuścizna Stanisława Ossowskiego, rkp. 336

[XI]

Ukazuje się w Łodzi pierwszy powojenny tom „Przeglądu Socjologicznego” z zachowaniem ciągłej numeracji (1946 t. VIII) pisma wychodzącego w latach

30. w Poznaniu i następnie w Warszawie. Otwierają pismo nekrologii socjologów polskich, którzy – jak napisano – „zginęli w śmiertelnej walce narodu o prawo do bytu”. Im też tom ten został dedykowany. W składzie redakcji znaleźli się obecnie: Józef Chałasiński (redaktor naczelny), Jan Szczepański (redaktor odpowiedzialny), Krystyna Duda-Dziewierz (sekretarz) oraz Nina Assorodobraj, Jan S. Bystroń, Józef Obrębki, Stanisław Ossowski. Zamieszczono też, jako członka komitetu redakcyjnego, nazwisko Floriana Znanięckiego.

[28 XII]

Zmarł w Londynie Henryk Tennenbaum, ekonomista i demograf, „jedyny w Polsce socjolog kapitalizmu” (Adam Bardach, „Wiedza i Życie”, 1933), autor artykułów demograficzno-socjologicznych w „Przeglądzie Socjologicznym” (1936 i 1937), przed wojną profesor Szkoły Głównej Handlowej.

Nowak J.: *Śp. Henryk Tennenbaum*. Sprawy Międzynarodowe (Londyn) 1947, nr 1, s. 50-52.

[XII]

Odbywa się IV Sesja Rady Naukowej Ziemi Odzyskanych, na której dyskutowano problem procesów integracji ludności tych ziem. Większość z dyskutantów to socjologowie (M.in. Paweł Rybicki, Kazimierz Dobrowolski, Tadeusz Kłapkowski).

T. Kłapkowski: *Tworzenie się więzi społecznej na Ziemiach Odzyskanych* [w:] IV Sesja Rady Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Biuro Studiów Osadniczo-Przedsiedleńczych. Kraków 1947, z. 2, s. 5-17 (Przedr. fragm. w: *Ziemie Zachodnie w polskiej literaturze socjologicznej*. Wybór tekstów A. Kwilecki, Poznań 1970, s. 102-11).

Wydawnictwa książkowe:

Assorodobraj Nina, *Początki klasy robotniczej. Problem rąk roboczych w przemyśle polskim epoki stanisławowskiej*. Warszawa 1946, Czytelnik, 270 s.

Bieńkowski Stanisław, *Człowiek społeczny*. Kraków 1946, Gebethner i Wolff, 191 s.

Chałasiński Józef, *Młode pokolenie chłopów. Zagadnienie kształtowania się warstwy chłopskiej w Polsce*. Rzym 1946, t. 1, 203 s., t. 2, 276 s. Wydawnictwo Polskiej YMCA przy APW.

Chałasiński Józef, *Społeczna genealogia inteligencji polskiej*. Warszawa 1946, Czytelnik, 83 s.

Czarnowski Stefan, *Kultura*. Przedm. Ludwik Krzywicki. Warszawa 1946, XI, 250 s., V-XI [Wyd. II na podstawie wyd. z 1938, wyd. III w 1948].

Czuma Ignacy, *Moralny koszt współczesnej wojny*. Lublin 1946, Tow. Naukowe KUL 50 s.

Gajek Józef, *Socjologia*. Skrypt. Lubl. 1946, 107 s. [Wyd. powielone].

Gross Zygmunt, Gross Feliks, *Socjologia partii politycznej*. Kraków 1946, Czytelnik, Wyd. 2 rozszerzone 178 s.

Halban Leon, *Mistyczne podstawy narodowego socjalizmu*. Lublin 1946, Tow. Naukowe KUL, 42 s.

Lande Jerzy, *Skrypt z socjologii*. Maszynopis [1946], 49 s.

Ossowski Stanisław, *Analiza socjologiczna pojęcia ojczyzny*. Łódź 1946, Odbitka „Myśli Współczesnej”, 24 s., Biblioteka „Myśli Współczesnej” nr 4.

Radlińska Helena, *Książka wśród ludzi*. Warszawa 1946, Światowid, Wyd. 4 zmienione, 424 s.

Wojtyński Józef, Radlińska Helena, *Sieroctwo. Zasięg i wyrównywanie*. Łódź 1946, Wyd. Polskiego Instytutu Służby Społecznej, 86 s.

Znamierowski Czesław, *Elita i demokracja*. Poznań 1946, Narodowy Instytut Postępu, 42 s.

Przekłady na język polski:

Kropotkin Piotr, *Pomoc wzajemna jako czynnik rozwoju*. Łódź 1946, Sp. Wyd. „Słowo”, 232 s.

Plechanow Jerzy, *Podstawowe zagadnienia marksizmu*. Warszawa 1946, „Książka”, 58 s.

1956 [50 lat temu]

[5 I]

Odbywa się w Warszawie walne zebranie Klubu Krzywego Koła (powstało jesienią 1955), podczas którego powołano, obok sekcji teatralnej, plastycznej, architektonicznej, także Sekcję Diagnostyki Społecznej. Do zarządu tej sekcji weszli: Czesław Czapów, Waław Makarczyk, Stanisław Manturzewski, Aleksander Matejko, Andrzej Raźniewski, Andrzej Siciński i Zygmunt Skórzyński. Ideą członków Sekcji było podjęcie szerokich badań opinii publicznej, które by mogły służyć racjonalizacji działań instytucji społeczno-państwowych. Idea ta oraz doświadczenia zdobyte podczas prac tej Sekcji posłużyły późniejszym działaniom, w które angażowała się większość z tych ludzi, w tworzeniu ośrodka badania opinii przy Polskim Radio. Zaś „dla studentów filozofii i socjologii Klub był ważnym forum dyskusji i bywało w Klubie zwłaszcza wielu studentów socjologii” (Karpiński, s. 97).

W. Jedlicki, *Klub Krzywego Koła*. Paryż 1963; J. Karpiński, *Taternictwo nizinne*. Paryż 1988.

[II]

Pierwszy numer „Nauki Polskiej” przynosi dwa teksty autorstwa Jana Lutyńskiego i Andrzeja Zajączkowskiego (obaj zatrudnieni w łódzko-warszawskim Zakładzie Historii Kultury PAN, kierowanym przez prof. Józefa Chałasińskiego), zawierające rzetelną informację o badaniach socjologicznych na Zachodzie. Lutyński omówił badania prowadzone w latach 1952-1955 przez francuski Centre

National de la Recherche Scientifique, zaś Zajączkowski treści powojennych publikacji francuskich, amerykańskich i brytyjskich.

J. Lutyński, *Z badań socjologicznych ośrodka Centre National de la Recherche Scientifique*. Nauka Polska 1956, nr 1, s. 130-137 [na podstawie publikacji z lat 1952-1955]; A. Zajączkowski: *Zagadnienia rodziny w społeczeństwie współczesnym*. Nauka Polska 1956, nr 1, s. 138-143.

[15 IV]

Na rynku księgarskim ukazują się pisma zebrane Stefana Czarnowskiego (oddano do składania już w czerwcu 1955, a druk tomów I-IV ukończono w lutym, zaś tomu V w marcu 1956 roku). Było to wydarzenie w socjologii polskiej, zwiastujące powrót tej dyscypliny do oficjalnego życia naukowego w kraju. Wydanie bowiem *Dzieł* Stefana Czarnowskiego to pierwszy, po kilkuletniej przerwie, książkowy tytuł socjologiczny, który ukazał się w Polsce. Prace nad wydaniem pism Czarnowskiego podjęto wkrótce po 1945 roku. Według świadectwa Stanisława Ossowskiego praca o św. Patryku, po przełożeniu jej na język polski, była gotowa do publikacji już w końcu lat 40. Cenzura jednakże odmawiała druku argumentując - „nie będziemy wydawali książek o świętych” (sic!).

Dziela. Oprac. N. Assorodobraj i S. Ossowski, Warszawa 1956, T. 1-5, PWN. Rec.: Nowakowska I., „Myśl Filozoficzna” 1957, nr 2, s. 241-251; Osiańczak-Molska A., „Trybuna Wolności” 1956, nr 46, s. 10; Trzebuchowski P., „Kierunki” 1957, nr 28, s. 1,10; Tymieniecki K., „Roczniki Historyczne” 1958, R. 24, s. 177-206; Zajączkowski A., „Kultura i Społeczeństwo” 1957, nr 1, s. 176-182;

[V]

Ukazał się w sprzedaży *Rocznik statystyczny* za rok 1955. GUS podjął publikację roczników statystycznych po sześcioletniej przerwie (poprzedni tom wyszedł w roku 1949).

[1 VI]

W Instytucie Zachodnim w Poznaniu powołano Sekcję Socjograficzną, której kierownictwo powierzone zostało dr Zygmuntowi Dulczewskiemu. Do zadań Sekcji należało „gromadzenie materiałów o życiu ludności osiedleńczej i autochtonicznej (relacji prasowych, pamiętników i opracowań), prowadzenie ewidencji i bibliografii publikacji z zakresu socjologii i demografii Ziem Zachodnich, a także podejmowanie badań naukowych Ziem Zachodnich oraz inicjowanie wydawnictw o życiu społeczno-kulturalnym ludności tych terenów”.

Z. Dulczewski, *Sprawozdanie z prac Sekcji Socjograficznej Instytutu Zachodniego w Poznaniu*. „Przegląd Socjologiczny” 1958, t. 12, s. 307-8; A. Czubiński, *Instytut Zachodni (1944-1986)*. Poznań 1987.

[7-10 VI]

Obradujący w Warszawie II Zjazd Ekonomistów Polskich przyjął uchwałę w sprawie uczczenia pamięci Ludwika Krzywickiego.

„Ekonomista” 1956, nr 5, s. 150-152.

[13 VI]

W Warszawie odbywa się pierwsze zebranie nowoutworzonej Sekcji Socjologicznej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Zebranie otworzył prof. Adam Schaff, wybrano tymczasowy zarząd Sekcji, którego głównym zadaniem jest przygotowanie statutu. Do składu zarządu wybrano Stanisława Ossowskiego jako przewodniczącego oraz Jana Szczepańskiego i Jana Strzeleckiego. „Chronologicznie pierwszą nieśmiałą jaskółką publicznej rehabilitacji terminu «socjologia» było utworzenie Sekcji Socjologicznej w Towarzystwie Filozoficznym. Zrodzona w początkowej fazie «odwilży» w celu ułatwienia kontaktów organizacyjnych i naukowych z międzynarodowym ruchem socjologicznym «Sekcja Socjologiczna» przytuliła się skromnie w Towarzystwie Filozoficznym, aby nie drażnić monopolistów wszechwiedzy socjologicznej skupionych w Instytucie Nauk Społecznych przy KC PZPR oraz przy katedrach materializmu historycznego na uniwersytetach i wyższych uczelniach. Zgodzono się, aby sierota znalazła przytułek w Towarzystwie Filozoficznym (J. Chałasiński, s. 203).

S. Nowakowski, *Socjologia i marksizm. (Pierwsze zebranie Sekcji Socjologicznej Towarzystwa Filozoficznego)*. „Nauka Polska” 1956, nr 2/3, s. 326-329; J. Chałasiński, *Polski Instytut Socjologiczny*. „Przegląd Socjologiczny”. „Nauka Polska” 1956, nr 4, s. 202-206.

[14 VI]

W Klubie Krzywego Koła Czesław Czapów przedstawił referat pt. *Poglądy teoretyków socjaldemokracji zachodniej na strukturę klasową Związku Radzieckiego*. Było to pierwsza prezentacja na forum publicznym koncepcji „nowej klasy” Milovana Džilasa (s. 242).

„Problematyka społeczna zebrań klubowych to przede wszystkim referaty z dokonanych badań ankietowych lub eksperymentalnych. Tak więc kilka zebrań poświęcono różnym stadiom badań nad postawami studentów warszawskich, przeprowadzonych przez Zofię Józefowicz, Stefana Nowaka i Annę Pawełczyńską. Irena Nowakowska mówiła o swoich badaniach nad światopoglądem pracowników naukowych, Julian Hochfeld o badaniach nad składem sejmu, Zdzisław Szpakowski o badaniach nad antagonizmami, Jan Malanowski o rozwodach, Adam Podgórecki o badaniach nad sądami robotniczymi, Andrzej Malewski

o uwarunkowaniach poglądów na różnice dochodów itp. (...). Odbył się także szereg zebrań na różne aktualne tematy społeczne, które nie bazowały na konkretnych badaniach socjologicznych, a których tematyka była bardziej ogólna od tamtych. Tu należy wymienić referat Remigiusza Bierzanka o spółdzielczości, dwa specjalne referaty Jana Wolskiego o ruchu spółdzielczości pracy, szereg referatów Aleksandra Matejki z zakresu socjologii przemysłu, kilka referatów (wśród nich Juliusza Poniatowskiego) poświęconych problematyce wsi, referat Jana Szczepańskiego o inteligencji, referat Władysława Bieńkowskiego o młodzieży, referaty Stanisława Manturzewskiego o problemach chuligaństwa i przestępczości młodzieży i inne” (s. 114-115).

W. Jedlicki, *Klub Krzywego Koła*. Paryż 1963, s. 114-115.

[VII]

Główny Urząd Statystyczny podejmuje badanie budżetów rodzin pracowniczych.

J. Berger, *Badania statystyczne na ziemiach polskich do 1918 r.* [w:] Obchody jubileuszowe 200-lecia statystyki polskiej i 75-lecia GUS. Warszawa 1995, s. 195.

[22-29 VIII]

W Amsterdamie obraduje III Światowy Kongres Socjologiczny, tym razem z udziałem socjologów z Polski, a także i ZSRR oraz innych krajów bloku wschodniego. W skład polskiej delegacji weszło dziewięć osób: profesorowie Stanisław Ossowski (przewodniczący), Józef Chałasiński, Julian Hochfeld, Adam Schaff, Jan Szczepański, Jerzy Tepicht oraz doc. Stefan Nowakowski i mgr Bogusław Gałęski oraz mgr Jerzy J. Wiatr. „W Amsterdamie delegacja polska spełniła pionierską rolę w przełamywaniu intelektualnej izolacji bloku sowieckiego i torowała drogę do nawiązania przerwanych nici międzynarodowej współpracy w dziedzinie badań społecznych (...). Na kongresie w Amsterdamie Polska przyjęta została w poczet członków ISA, Stanisław Ossowski wybrany został członkiem komitetu wykonawczego tej organizacji, a Jan Szczepański znalazł się w komitecie programowym następnego kongresu” (Z. Jordan, s. 123-124).

„Odczuliśmy (...) pozytywny, a nawet wręcz serdeczny stosunek do delegacji polskiej (...). Polska socjologia, dzięki swym tradycjom i wniesieniu do niej marksizmu, znajduje się w sytuacji szczególnej, której nie ma ani jeden kraj naszego obozu. To nie jest zarozumiałstwo, lecz trzeźwa ocena wytworzonej sytuacji. Dzięki szczególnym warunkom historycznego rozwoju naszej nauki nie zgubiliśmy tego dorobku [?], który posiadała burżuazyjna socjologia, a jednocześnie

mamy stosunkowo dobrą młodą kadre marksistowską.” (A. Schaff, s. 220-221). „Dużo znajomych. (...) Polska, zdaje się, ma istotnie teraz bardzo dobrą pozycję w świecie intelektualnym (...). Granica kultur zarysowała się nie na linii Odry, ale całkiem gdzie indziej” (S. Ossowski, s. 533-534).

Z. Jordan, *Kongres socjologów w Stresie*. „Kultura” (Paryż) 1959, nr 11 – s. 123-36, nr 12 – s. 161; *Intymny portret uczonych. Korespondencja Marii i Stanisława Ossowskich*. Warszawa 2002; S. Nowakowski, *Trzeci Międzynarodowy Kongres Socjologiczny w Amsterdamie*. „Problemy” 1956, nr 10, s. 748-9; S. Nowakowski, *Socjologowie pracują nad aktualnymi problemami. Na marginesie Międzynarodowego Kongresu Socjologicznego*. „Trybuna Ludu” 1956, nr 277, s. 4; *O czym mówiono na Kongresie Socjologów w Amsterdamie*. Wywiad „Expressu” [z J. Szczepańskim]. Rozm. J. Silberbach. Łódź, „Expres Ilustrowany” 1956, nr 231, s. 3; S. Ossowski, *O socjologii i przeobrażeniach współczesnego świata. Refleksje po kongresie amsterdamskim*. „Przegląd Kulturalny” 1956, nr 40, s. 2, 7; A. Schaff, *Polska na III Międzynarodowym Kongresie Socjologicznym*. „Nauka Polska” 1956, nr 4, s. 217-223; J.J. Wiatr, *Amsterdamski Kongres Socjologiczny*. „Życie Warszawy” 1956, nr 220, s.3; J.J. Wiatr, *Trzeci Światowy Kongres Socjologiczny*. „Myśl Filozoficzna” 1956, nr 6, s. 215-233.

[9 IX-24 X]

We Francji przebywa 30 młodych pracowników nauki z Polski (nauki społeczne), a wśród nich też i socjologowie: Paweł Beylin, Jerzy Jedlicki, Jan Lutyński, Stefan Nowak i Jan Strzelecki. Stypendia ufundowało UNESCO, kierując się ideą potrzeby odbudowy stosunków pomiędzy uczonymi ze Wschodu i Zachodu w zakresie nauk społecznych. Uważano, że tradycje kontaktów kulturalnych Francji i Polski będą najlepszym pomostem do zapoczątkowania współpracy.

Stypendyści zwiedzili kraj i uczestniczyli w 3-tygodniowym seminarium naukowym na temat historycznych, socjologicznych i ekonomicznych aspektów pojęcia postępu (obradom przewodniczył m.in. Georges Friedmann).

J. Lutyński, *Polsko-francuskie spotkanie*. „Kultura i Społeczeństwo” 1957, nr 1, s. 258-269; A. Wyczański, *Odnowienie stosunków naukowych z Francją w 1956 roku* [w:] *Nauka - między przeszłością a przyszłością*. Warszawa 1995, s. 26-30.

[27 IX]

Sąd w Poznaniu, akceptując wniosek obrony, wyraził zgodę na powołanie socjologów jako biegłych w „procesie poznańskim”. Zaproszono profesorów Józefa Chałasińskiego z Warszawy i Tadeusza Szczurkiewicza z Poznania. Wkrótce powołano także, jako kolejnego biegłego, profesora Jana Szczepańskiego z Łodzi.

Poznański Czerwiec 1956. Poznań 1990, s. 127-128.

[15 X]

Spod prasy drukarskiej wychodzi broszurka pióra Adama Schaffa *Aktualne zagadnienia polityki kulturalnej w dziedzinie filozofii i socjologii* (zwraca uwagę tempo produkcji tej książeczki – tekst oddano do składania 26 września, znaczy to, że druk książki trwał 19 dni. Autor ustosunkowuje się do wydarzeń ostatnich miesięcy w socjologii polskiej. „Czy stworzenie Sekcji Socjologicznej – pyta – nie oznacza rewizji socjologii międzywojennej i rozpoczęcia okresu „koegzystencji” socjologii z marksizmem? (...) Jak należy oceniać oficjalne przystąpienie (...) do Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego, z którym faktycznie nie utrzymywaliśmy stosunków w ciągu wielu lat? Jak należy oceniać podjęcie szeroko zakrojonych socjologicznych badań terenowych, które w okresie międzywojennym stanowiły u nas domenę burżuazyjnej socjologii, a w Polsce Ludowej przez dłuższy okres czasu nie były w ogóle prowadzone? Czy te fakty nie implikują jakiejś rewizji naszego stanowiska w stosunku do socjologii burżuazyjnej, czy nie oznaczają one osłabienia naszej walki z tą socjologią, przejścia na pozycje swoistej koegzystencji? (...) Najdalej idący program pokojowego współistnienia obozu socjalistycznego i państw kapitalistycznych – podkreślał w odpowiedzi na zadane pytanie – nigdy nie zawierał wyrzeczenia się czy nawet osłabienia walki ideologicznej. Wręcz przeciwnie, obecna sytuacja wymaga zaostrzenia walki ideologicznej w sensie wszechstronnego pogłębienia krytyki burżuazyjnej ideologii, co wielokrotnie było podkreślane w oficjalnych enuncjacjach partyjnych. Niewątpliwie inaczej ujmujemy obecnie walkę ideologiczną – lepiej i głębiej. Niewątpliwie na podstawie doświadczeń przeszłości wiele zmieniło się w tej dziedzinie. (...) Nie ma mowy o żadnej „koegzystencji” ideologicznej, nie ma mowy o jakiejś *treuga dei* w tej dziedzinie (...). Temu to obóz marksistowski przeciwstawia się w zdecydowany sposób.”

A. Schaff, *Aktualne zagadnienia polityki kulturalnej w dziedzinie filozofii i socjologii*. Warszawa 1956, s. 41, 44-45.

[17 X]

Uchwałą Prezydium Rządu powołany zostaje Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Do końca roku ukonstytuowana została jego struktura. Na czele Instytutu stanął prof. Adam Schaff, a na Instytut złożyło się siedem zakładów: 1. Zakład Historii Filozofii i Myśli Społecznej, 2. Zakład Logiki, 3. Zakład Materializmu Dialektycznego, 4. Zakład Teorii i Kultury Przemian Społecznych, 5. Zakład Badań Socjologicznych, 6. Zakład Historii i Teorii Moralności, 7. Zakład Bibliografii i Dokumentacji. Zakładami socjologicznymi kierowali profesorowie Stanisław Ossowski (Zakład 4), który powracał z banicji oraz Jan Szczepański (Zakład 5). Zakład Historii i Teorii Moralności powierzony

został prof. Marii Ossowskiej. „Przyciągnięcie do pracy w Instytucie na kierowniczych stanowiskach starszej kadry socjologów oraz zatrudnienie pracowników z wykształceniem socjologicznym rokuje nadzieje odpowiedniego poziomu pracy badawczej” – pisano na łamach „Myśli Filozoficznej”.

Powołanie Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. „Myśl Filozoficzna” 1957, nr 1, s. 267; Arch. Zakładu Metodologii IS UW: *Sprawozdanie z działalności IFiS PAN na pierwsze półrocze 1957 roku*; zob. też A. Schaff, *Instytut Filozofii i Socjologii PAN. Fragment wspomnień.* „Studia Socjologiczne” 1996, nr 3, s. 5-15; J. Szczepański, *25 lat Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.* „Studia Socjologiczne” 1982, nr 3/4, s. 5-10; J. Szczepański, *Instytut Filozofii i Socjologii PAN. Niektóre aspekty dziejów socjologii w Polsce.* „Studia Socjologiczne” 1996, nr 3, s. 16-20; *Instytut Filozofii i Socjologii PAN.* Warszawa 1994, Wyd. IFiS PAN, s.22.

[1-20 X]

Odbywa się w Paryżu, pod auspicjami UNESCO, trzytygodniowe polsko-francuskie seminarium na temat postępu społecznego z udziałem historyków, ekonomistów, socjologów i filozofów. Oprócz Polaków, których ekipa liczyła ok. 30 osób, i Francuzów (taka sama liczba uczestników), w seminarium tym udział wzięli także wykładowcy z Wielkiej Brytanii (dwie osoby) i Szwajcarii (jeden wykładowca). W pierwszym, tzw. „tygodniu historycznym”, ze strony polskiej przedstawili referaty Aleksander Gieysztor, Witold Kula, Konstanty Grzybowski, Nina Assorodobraj i Bogdan Suchodolski. W drugim zaś, tzw. „tygodniu ekonomicznym”, wystąpił Edward Lipiński. Trzeci, ostatni już z tygodni seminaryjnych – „tydzień socjologiczny” – najsłabiej był reprezentowany przez stronę polską. Oprócz bowiem Jana Szczepańskiego, zaproszonego na osobiste życzenie prof. Georgesa Friedmanna, nie było w Paryżu żadnego z socjologów starszego pokolenia, a trzech młodych socjologów w żadnej mierze nie stanowiło reprezentacji socjologii polskiej. Było to spowodowane nieufnością polskich władz politycznych wobec socjologów. Uważano, że socjologowie nie wypełnią oczekiwanych przez władze zadań politycznych. W odbywających się w kraju, przed wyjazdem ekipy polskiej na to seminarium, „zebraniach przygotowawczych młodych pracowników najczęściej było mowy o tym, iż każdy uczestnik reprezentuje za granicą obóz socjalizmu” [J. Lutyński, s. 269]. Nic też dziwnego, że kierujący seminarium profesor z Francji, podniósł wprawdzie z uznaniem, iż „poziom intelektualny [polskich uczestników] okazał się wyjątkowo wysoki”, to równocześnie stwierdzał „u wielu polskich uczestników skłonność do prowadzenia raczej dyskusji ideologicznych, niż do wyjaśniania zjawisk socjologicznych” [J. Meynaud, s. 97]

Bedel Jean, *Przykład szczerzej przyjaznej wymiany myśli.* [Tłum z francuskiego]. „Nowy Świat” 1956, nr 41, s. 1; Lutyński Jan, *Polsko-francuskie spotkanie.* „Kultura i Społeczeństwo” 1957, nr 1, s. 258-269; Meynaud Jean, *Paryskie spotkania.* „Kultura” (Paryż) 1957, nr 1/2, s. 91-104 (streszcze-

nie w „Kultura i Społeczeństwo” 1957, nr 1, s. 269); Meynaud Jean, *Seminarium francusko-polskie o postępie ekonomicznym i społecznym*. „Myśl Filozoficzna” 1957, nr 1, s. 261-66.

[9 XI]

Z listu Marii Ossowskiej do męża: „Ostatnia Rada Wydziału [jakiego(?) UW] obradowała przeszło dwie godziny nad samym tylko zagadnieniem zatrudnienia przeszło pięciuset dwudziestu dawnych wykładowców marksizmu-leninizmu. Po przebadaniu ich kwalifikacji okazało się, że tylko trzydziestu sześciu nadaje się do robienia magisterium czy kandydatury na Uniwersytecie. (...) Po posiedzeniu p. [doc. Władysław] Krajewski, który tak dzielnie uprawiał zawsze marksizm, wstał i zdjął ze ściany portrety Rokossowskiego i Bieruta. Warto to było zobaczyć”.

Intymny portret uczonych. Korespondencja Marii i Stanisława Ossowskich. Warszawa 2002, s. 540.

[11 XI]

Na łamach *Nowej Kultury* pojawia się pierwszy głos krytyki tez zawartych w broszurze Schaffa: *Aktualne zagadnienia polityki...*, podjętej przez młodych socjologów marksistowskich Zygmunta Baumana, Marii Hirszowicz, Włodzimierza Wesołowskiego i Jerzego J. Wiatra. Czytamy m.in.: „Broszura pozostawia uczucie głębokiego żalu, zawodu i rozgoryczenia. Krytyka przeszłości w niej zawarta jest nieśmiała i powierzchowna. Program przyszłości – półśrodkowy, postulujący ilościowe jedynie, a nie zasadnicze zmiany (...). Póki nie powiemy sobie wyraźnie, że w okresie stalinizmu uprawialiśmy nie naukę, lecz ideologię, której jedną z zasadniczych funkcji było właśnie dławienie nauki o społeczeństwie - tak długo nie zdobędziemy pozycji wyjściowych dla rzetelnej, a nie cząstkowej naprawy. (...) Nie zgadzamy się z tym, by relacje między materializmem historycznym a socjologią niemarksistowską określać jednoznacznie słowem „walka”. (...) Materializm historyczny jest jak dotąd jedynie ogólną teorią społeczeństwa i dopiero usiłuje znaleźć metodę zastosowania owej teorii do konkretnych badań społecznych. Tymczasem socjologia, która rozwija się (nie bez naszej winy) poza marksizmem, ma już obecnie za sobą spore doświadczenie w tej dziedzinie. (...) Koegzystencja – kontynuują autorzy – istotnie nie zawiesza walki ideologicznej, lecz koegzystencja – rzeczywista, nie będąca chwytem taktycznym dla naiwnych – zakłada daleko idącą współpracę naukową, twórczą wymianę myśli i metod badawczych, wymianę nie tylko problemów, lecz również ich rozwiązań, wzajemne wzbogacanie swej wiedzy o współczesnym świecie. Taka koegzystencja – kończą autorzy tę myśl wnioskiem – jest racją bytu naszej socjologii, jest wręcz jej racją stanu”. Takie stanowisko grupy autorów, którzy określili się jako

„komuniści, pracownicy partyjnego frontu ideologicznego”, musiało środowisko polskich socjologów napawać optymizmem.

Bauman Z., Hirszowicz M., Wesołowski W., Wiatr J. J., *Wczoraj i jutro naszej socjologii*. „Nowa Kultura” 1956, nr 46, s. 1, 5; zob. też Bauman Z., *Przeciwko monopolowi w nauce*. „Po Prostu” 1956, nr 48, s. 6; Szacki Jerzy, *Marksizm i polityka kulturalna. W związku z broszurą A. Schaffa*. „Myśl Filozoficzna” 1956, nr 6, s. 31-42.

[20 XI]

Zakład Historii Kultury PAN (dawniej Zakład Historii Czasopiśmiennictwa), kierowany przez prof. Józefa Chałasińskiego, decyzją Sekretariatu Naukowego PAN zostaje przemianowany na Zakład Socjologii i Historii Kultury. W placówce tej (stan na 20 I 1958) pracowali: prof. Józef Chałasinski (kierownik), doc. Zygmunt Gross, doc. Olgierd Wojtasiewicz, dr Kazimierz Orthwein, dr Andrzej Zajączkowski, mgr Krzysztof Przeclawski i inż. Juliusz Poniatowski.

„Nauka Polska” 1956, nr 4, s. 203

[26 XI]

„Niech kwitną wszystkie kwiaty” – czytamy w artykule Zygmunta Baumana, opublikowanym na łamach „Po Prostu”, będącym kolejną reakcją na broszurę Adama Schaffa. Według tego artykułu „optymalne warunki dla rozwoju naukowej filozofii i socjologii pojawić się mogą tylko wtedy gdy w ośrodkach kształcących filozofów i socjologów i na wyższych uczelniach w ogóle pojawią się różne katedry filozofii i różne katedry socjologii, reprezentujące różne szkoły naukowe. (...) Wtedy realne wpływy na umysły podrastającej kadry inteligencji i dobrowolnie dokonywany wybór systemu filozoficznego będą wynikiem rzetelnego, naukowego współzawodnictwa (...). Jest to przy tym jedyny sposób naprawienia bolesnych krzywd, wyrządzonych starej kadrze filozoficznej i socjologicznej, odsuniętej w ciągu szeregu lat od kontaktów z młodzieżą; lecz jest to zarazem jedyny środek (...) na przerwanie długotrwałej passy stagnacji i cofania się filozofii ruchu komunistycznego, na renesans w tej filozofii (...). Niech spory naukowe rozstrzygane będą metodami naukowymi. Niech znikną w nauce przywileje administracyjne. Chcemy by filozofia ruchu komunistycznego była filozofią naukową. Uwolnijmy ją od jej własnych, pozanaukowych przywilejów, które faktycznie są kamieniami młyńskimi uwiązanymi do jej stóp”.

Bauman Z.: *Przeciw monopolowi w nauce*. „Po Prostu” 1956, nr 48, s.6.

[29 XI]

Wydział Historyczno-Filozoficzny UŁ na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 29 listopada, przywrócił Katedrze Historii Myśli Społecznej jej pierwotną nazwę Katedry Socjologii.

„Nauka Polska” 1956, nr 5, s. 203.

[29 XI]

Po przerwie trwającej siedem i pół roku odbywa się w Łodzi zebranie zarządu Polskiego Instytutu Socjologicznego.

Wznowienie Polskiego Instytutu Socjologicznego. „Przegląd Socjologiczny” 1958, t. 12, s. 307.

[12 XII]

Rozpoczyna się powrót na uniwersytety profesorów usuniętych w początku lat pięćdziesiątych. Oto treść pisma dziekana Wydziału Filozoficznego UW, prof. Niny Assorodobraj, do Stanisława Ossowskiego (datowane 12 grudnia): „Rada Wydziału Filozofii na posiedzeniu odbytym w dniu 4 grudnia 1956 r. uchwaliła jednogłośnie zwrócić się do Pana Profesora z uprzejmą prośbą o łaskawe podjęcie wszelkich funkcji związanych z piastowanym przez Pana stanowiskiem profesora naszego Wydziału. W związku z tym oraz z uchwaloną przez Radę Wydziału restytucją Katedry pod Pana kierownictwem – zapytujemy, jakiego rodzaju zajęcia dydaktyczne zechciałby Pan Profesor ogłosić w zbliżającym się drugim semestrze b.r. akademickiego oraz jakie zgłasza Pan dezyderaty organizacyjne w celu uruchomienia nowej placówki naukowej i pedagogicznej po Jego kierownictwem. Rada Wydziału dała jednomyślnie wyraz ubolewaniu, że na skutek krzywdzących i niesprawiedliwych zarządzeń Uniwersytet pozbawiony był współpracy wybitnych uczonych, z niewątpliwą szkodą dla jego działalności naukowej, wychowawczej i dydaktycznej.

Biblioteka Wydziału Filozofii i Socjologii UW. Spuścizna Stanisława Ossowskiego, rkp 336.

[29 XI]

Po przerwie trwającej siedem i pół roku odbywa się w Łodzi zebranie zarządu Polskiego Instytutu Socjologicznego.

Wznowienie Polskiego Instytutu Socjologicznego. „Przegląd Socjologiczny” 1958, t. 12, s. 307.

[XII]

Sekcja Socjograficzna Instytutu Zachodniego w Poznaniu ogłasza konkurs na pamiętniki osadników. Wpłynęło 227 prac - wyniki konkursu ogłoszono w październiku 1957 roku.

Dulczewski Z., *Pamiętniki osadników jako materiały naukowe do historii i socjografii osadnictwa na Ziemiach Zachodnich*. „Przegląd Zachodni” 1957, nr 5.

[Jesień]

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych wydaje obszernie streszczenie (90 stron) „Elity władzy” Charlesa Wrighta Millsa pt. *Elita władzy*. Praca jako maszynopis powielony wyszła „na prawach rękopisu”.

[Jesień]

Dyskusja prasowa (trwająca do stycznia 1957 roku), podjęta głównie przez socjologów na łamach tygodników „Kierunki” (Stefan Kurowski), „Po Prostu” (Ryszard Turski i Roman Zimand), „Przegląd Kulturalny” (Zdzisław Najder, Władysław Bieńkowski i Jan Danecki), nad pożądanym modelem socjalizmu, w której dyskutanci nawiązują do poglądów Edwarda Abramowskiego jako godnych przypomnienia w okresie odbudowy socjalizmu w Polsce.

Biliński Albin, *Wizja demokracji w poglądach Edwarda Abramowskiego i ich recepcja w okresie „polskiego Października” 1956 roku*. [w:] *Idea demokracji w polskiej tradycji intelektualnej*. Olsztyn 1995, s. 65-76 [mam to].

[Jesień]

Dochodzi do spotkań socjologów polskich młodszego pokolenia z zespołem redakcyjnym paryskiej „Kultury”. „Przy spotkaniach z różnymi młodymi ludźmi po Październiku – wspomina redaktor naczelny – zaskoczeniem dla mnie był ich poziom intelektualny. Byli bardzo inteligentni i bardzo czytani. Przewinęło się ich tu bardzo wielu: Janek Strzelecki, Leszek Kołakowski, Paweł Beylin, Andrzej Brzeski. Później przyjechał Jan Józef Lipski, a jeszcze później Witold Jedlicki. Wśród tych, których wtedy poznaliśmy, stanowisko wyraźnie partyjne zajmował tylko Jerzy Wiatr. Janek Strzelecki przyjechał tu bardzo wcześnie na jakieś zawody narciarskie. Wtedy go poznałem i kontakt był bardzo dobry; były to pierwsze ciekawe rozmowy, które dały jakąś analizę sytuacji w Polsce”.

Jerzy Giedroyc, *Autobiografia na cztery ręce*. Warszawa 1994, s. 188-89.

Wydawnictwa książkowe:

Chuligaństwo. Studia, red. J. Sawicki, Warszawa 1956, Wyd. Prawnicze, 199 s.

Czarnowski Stefan, *Dziela*, oprac. N. Assorodobraj i S. Ossowski, Warszawa 1956, PWN.

- T. 1: *Studia z historii kultury*, 224 s.
T. 2: *Studia z historii myśli i ruchów społecznych*, 251 s.
T. 3: *Studia z dziejów kultury celtyckiej. Studia z dziejów religii*, 271 s.
T. 4: *Kult bohaterów i jego społeczne podłoże. Święty Patryk bohater narodowy Irlandii*, 255 s.
T. 5: *Publicystyka. Posłowie. Wspomnienia*, 266 s.
Matejko Aleksander, *Struktura demograficzna Nowej Huty. Wyniki badań IBM wykonanych w pierwszym półroczu 1955 roku*. Warszawa 1956, Instytut Budownictwa Mieszkaniowego. Materiały i Dokumentacja, Seria B, z. 1, 53, 37 s. [Wydanie powielone].
Lutyński Jan, *Ewolucjonizm w etnologii anglosaskiej a etnografia radziecka*. Wrocław 1956, Ossolineum, 350 s.
Ossowska Maria, *Moralność mieszczańska*. Łódź 1956, Ossolineum, 331 s.
Ossowski Stanisław, *Ku nowym formom życia społecznego*. Warszawa 1956, KiW, 74 s.
Pamiętniki dziesięciolecia. Warszawa 1956, Książka i Wiedza, 392 s.
Schaff Adam, *Aktualne zagadnienia polityki kulturalnej w dziedzinie filozofii i socjologii*. Warszawa 1956, PWN 98 s.

Przekłady na język polski:

- Aron Raymond, *Koniec wieku ideologii*. Paryż 1956, Instytut Literacki, 329 s. Biblioteka „Kultury” Tom XIV.
Lenin Vladimir I., *Dziela*. Warszawa 1956, t. 4, Książka i Wiedza, 593 s.
Mills Charler Wright, *Elita władzy* [streszczenie]. Warszawa 1956, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 90 s. [wydanie powielone].

1966 [40 lat temu]

[8 I]

W Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR studiuje 1104 słuchaczy („towarzyszy”, jak określano w *Materiałach*), w tym tylko ok. 5% osób nie należało do PZPR (członkowie ZSL i SD). Szkoła ma dwa wydziały: Ekonomiczny i Historyczno-Socjologiczny (542 studentów). Studiuje się przez pierwsze 3 lata w trybie stacjonarnym, 1.5 roku w trybie zaocznym. Studia kończy się magisterium. Wszyscy wykładowcy są członkami PZPR (z 45 wykładowców starszych, tylko 1 był przed 1948 członkiem PPS, pozostali należeli do PPR. Szkoła pragnęła „dać gruntowna znajomość teorii marksizmu-leninizmu i umiejętność posługiwania się w praktyce”. „Na Wydziale Historyczno-Socjologicznym kształci się kadry dla potrzeb frontu ideologicznego”. „Ogólny poziom studiów – informują *Materiały* – niczym nie ustępuje a prawdopodobnie nieco przewyższa poziomem inne wyższe uczelnie”.

AAN, PZPR, sygn. 237/XVI/455: Wyższa Szkoła Nauk Społecznych przy KC PZPR – Materiały do wglądu tow. A. Werblana.

[1 II]

Na pytanie skierowane do tow. Krysanki, czy możliwe jest ubieganie się o przyjęcie na studia socjologiczne w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR, pada odpowiedź odmowna, przy czym uznano za stosowne dodać, iż osoba ubiegająca się, „gdyby miała nawet świadectwo dojrzałości, Komisja [rekrutacyjna] KC PZPR nie przepuściłaby jej ze względu na zbyt skomplikowaną biografię”.

AAN, PZPR, sygn. 237/XVI/455: Wyższa Szkoła Nauk Społecznych przy KC PZPR.

[4 III]

Podczas zebrania Oddziału Warszawskiego PTS, wysłuchawszy odczytu dr Krzysztofa Przeclawskiego pt. *Procesy urbanizacyjne a wychowanie człowieka*, powołano Komitet Organizacyjny Sekcji Socjologii Wychowania w składzie: dr Jadwiga Komorowska, dr Salomea Kowalewska, dr Heliodor Muszyński i dr Krzysztof Przeclawski.

Sekcja Socjologii Wychowania PTS. „Przegląd Socjologiczny” 1966, t. 20, s. 201.

[28-31 III]

W Ustroniu Wlkp. odbywa się konferencja poświęcona zastosowaniom metod matematycznych w socjologii. Udział w niej wzięło 47 socjologów z kraju oraz 2 z NRD. Wygłoszono 9 referatów (Klemens Szaniawski, Stefan Nowak, Marek Styczeń, Michał Pohoski, Jan Lutyński, Andrzej Szarkowski, Andrzej Siciński, Grzegorz Lissowski, Jan Steczkowski).

„Studia Socjologiczne” 1966, nr 3, s. 308-311.

[31 III- 2 IV]

W Arturówku k. Łodzi odbywa się II Ogólnopolska Konferencja Socjologii Zawodów z udziałem socjologów i praktyków. Zaprezentowano 49 referatów w grupach tematycznych: środowisko zawodowe, przemiany w strukturze zawodowej i pozycji zawodów, ruchliwość zawodów i etyka zawodowa.

„Studia Socjologiczne” 1966, nr 3, s. 305-308.

[28 IV]

Senat Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu nadał doktorat honoris causa profesorowi Czesławowi Znamierowskiemu, wybitnemu teoretykowi prawa, filozofowi i socjologowi.

Znamierowski Cz., *Przemówienie z okazji doktoratu honorowego*, „Ruch Filozoficzny” 1967, nr 1, s. 33-7; Kozłowski R.: *Doktorat honoris causa Profesora Dr Czesława Znamierowskiego*,

„Studia Filozoficzne” 1966, nr 3, s. 227-228; *Uroczystość nadania tytułu Doktora Honoris Causa Prof. Czesławowi Znamierowskiemu*, „Przegląd Socjologiczny” 1966, t. 20, s. 34; Kozłowski R., *Doktorat honoris causa*. „Nurt” 1966, nr 8, s. 60; Zieliński M., *Uroczystość promocji profesora dra Cz. Znamierowskiego na doktora honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1966, z. 3, s. 331-33;

[14-17 V]

W Oslo dochodzi do spotkania socjologów z Polski (25 osób) z socjologami norweskimi podczas zorganizowanego przez Norwegów seminarium nt. socjologicznych badań struktury społecznej i jej przemian.

K. Zagórski, *Pierwsza konferencja socjologów norweskich i polskich*, „Studia Socjologiczne” 1966, nr 4, s. 247-248; A. K., *Norwesko-polskie seminarium socjologiczne*, „Przegląd Socjologiczny” 1966, t. 20, s. 202.

[27 V]

W Warszawie odbywa się pierwsze zebranie naukowe nowopowołanej Sekcji Socjologii Wychowania PTS. Referat wygłosił dr Heliodor Muszyński nt. *Wychowanie integralne w środowisku*. Omówiono i przyjęto program Sekcji oraz wybrano jej władze.

Sekcja Socjologii Wychowania PTS. „Przegląd Socjologiczny” 1966, t. 20, s. 201.

[10 VI]

Uroczystość odsłonięcia pomnika Ludwika Krzywickiego w Płocku w 25 rocznicę jego śmierci.

Na odsłonięcie pomnika Ludwika Krzywickiego w Płocku, Biuletyn IGS 1966, nr 2, s. 7-9. Zob. też: Drozdowski M., *Ludwik Krzywicki. Uwagi o recepcji i biografii*. „Z Pola Walki” 1967, nr 2 s. 240-245; Górski J., *W 25-tą rocznicę śmierci L. Krzywickiego*, „Życie Warszawy” 1966, nr 139, s. 4; Kowalik T., *Przypomnienie Ludwika Krzywickiego (w 25 rocznicę śmierci)*, „Notatki Płockie” 1966, nr 4, s. 9-13; Miąso J., *Ludwik Krzywicki – zarys życia i działalności*. „Wiadomości Statystyczne” 1966, nr 5/6, s. 2-6; Ruszczyk J., *W 25-tą rocznicę śmierci Ludwika Krzywickiego*. „Trybuna Ludu” 1966, nr 161, s. 3.

[13 VI]

W „Trybunie Ludu” czytamy: „O ile jeszcze parę lat temu socjolog stawiał sobie na ogół za cel przekonywanie innych o społecznej przydatności swego zawodu, o tyle dziś zapotrzebowanie praktyki gospodarczej w stosunku do socjologii wydaje się przerastać faktyczne możliwości tej dyscypliny. Zainteresowanie socjologiem oraz wynikami jego pracy nie wypływa już z doraźnej mody, ale stało się potrzebą i koniecznością życia społeczno-gospodarczego”.

T. Denis, *Socjolog fabryczny o sobie*. „Trybuna Ludu” 1966, nr 162, s. 5.

[13-17 VI]

W Warszawie odbywa się pierwsza konferencja socjologów polskich i radzieckich poświęcona socjologicznej problematyce badań porównawczych.

M. Jarosińska, *Konferencja radzieckich i polskich socjologów*. „Studia Socjologiczne” 1966, nr 4, s. 244-247.

[22 VI]

W przestronnej Sali Lustrzanej Pałacu Staszica odbyła się uroczystość z okazji 50-lecia pracy naukowej Profesor Marii Ossowskiej. Jubilatka wygłosiła odczyt pt. *O pojęciu godności*, który poprzedziła krótkim zwierzeniem: – „Praca naukowa stanowiła dla mnie zawsze coś więcej niż zawód; stanowiła potrzebę równie imperatywną i równie elementarną, jak głód i pragnienie. Kiedy zamawiałam w bibliotece jakieś książki o atrakcyjnym tytule, nie mogłam się zupełnie doczekać ich podania. Przeżywałam wtedy takie rzeczy, które się zwykle przypisuje komuś, kto na schadzce miłosnej czeka na bardzo sympatycznego partnera”. (s. 514) Z tej okazji „Polityka” przeprowadziła z nią wywiad [*Moralność: postęp czy regres?* 1966, nr 50, s. 1, 7], zaś „Polska” zamieściła jej szkic autobiograficzny [1967, nr 1, s. 14-15].

Pięćdziesięciolecie pracy naukowej Prof. Dr Marii Ossowskiej. „Studia Filozoficzne” 1966, nr 3, s. 227; Kotarbiński T., *Działalność i postawa Profesor Marii .Ossowskiej*. „Argumenty” 1966, nr 27, s. 3, 9 [też w: *Myśli o ludziach i ludzkich sprawach*, Wrocław 1986, s. 264-268]; Łoś-Bobińska M. *50 lat pracy naukowej profesor Marii Ossowskiej*. „Więź” 1966, nr 10, s. 128-133; „Przegląd Socjologiczny” 1966, t. 20, s. 207; Zob. też M. Ossowska, *O pojęciu godności [w:] O człowieku, moralności i nauce*, Miscellanea, Warszawa 1983, s. 514-22.

[28 VI]

Na Wydziale Filozoficznym UW odbywa się kolokwium habilitacyjne Anny Pawełczyńskiej.

[VI]

PWN wydaje książkę Włodzimierza Wesołowskiego *Klasy, warstwy i władza*. Wznawiana ona była czterokrotnie w latach 1974, 1976, 1977, 1980 oraz wydana w języku angielskim (Routledge and Kegan Paul, 1979), portugalskim (1977), rosyjskim (1981) i czeskim (1969).

[21 VII]

W Paryżu zmarł profesor Julian Hochfeld przeżywszy 55 lat. Stało się to tuż po zakończeniu jego misji w UNESCO, na krótko przed planowanym powrotem do kraju.

Bauman Z., *In memory of Julian Hochfeld*, „Polish Sociological Bulletin” 1966, nr 2, s. 5-7; Kwilecki A., *Prof. dr Julian Hochfeld (1911-1966)*. „Przegląd. Zachodni” 1966, nr 5, s. 204-

205; Prof. dr Julian Hochfeld. 1911-1966. „Studia Socjologiczno-Polityczne” 1967, nr 22, s. 5; [Nekrolog] Sprawy Międzynarodowe 1966, z. 8, s. 119-120; [Nekrolog] „Studia Socjologiczne” 1966, nr 3, s. 1.

[VII]

Wznowiona praca Stanisława Ossowskiego *U podstaw estetyki* to tom pierwszy edycji *Dzieł* socjologa przygotowanej przez PWN (wyszło 6 tomów w latach 1966-1970). W składzie Komitetu Redakcyjnego znaleźli się: Nina Assorodobraj, Stefan Nowakowski, Stefan Nowak, Maria Ossowska i Jan Strzelecki. Prace redakcyjne powierzono Marii Ofierskiej.

Ossowski Stanisław, *Dzieła*. T. 1: *U podstaw estetyki*. Warszawa 1966, PWN, 432 s.

[VIII]

Doniesienie doc. Magdaleny Sokołowskiej pt. *Socjologia medycyny w Polsce* przynosi pełną informację o podjętych w naszym kraju badaniach socjologicznych w zakresie zagadnień medycznych i zarazem o przedmiocie możliwych i planowanych badań, zwracając uwagę na potrzebę rozwoju w Polsce socjologii medycyny.

M. Sokołowska, *Socjologia medycyny w Polsce*, „Kultura i Społeczeństwo” 1966, nr 2, s. 97-106.

[4-11 IX]

Obraduje VI Światowy Kongres Socjologiczny w Évian we Francji, na który zjechało ok. 2 tys. osób. Polskę reprezentowała 32-osobowa ekipa pod przewodnictwem prof. Niny Assorodobraj-Kuli. Polacy przedstawili 35 referatów i komunikatów. Tematami wiodącymi Kongresu były: *Jedność i różnorodność w socjologii* oraz *Socjologia stosunków międzynarodowych*. W miejsce ustępującego prezydenta Międzynarodowego Towarzystwa Socjologicznego, René Königa (RFN) wybrano jednomyślnie socjologa z Polski - prof. Jana Szczepańskiego.

mh., *VI Światowy Kongres Socjologiczny*. „Studia Socjologiczne” 1967, nr 1, s. 299-300; *VI Światowy Kongres Socjologiczny w Evian*. „Przegląd Socjologiczny” 1966, t. 20, s. 20; *Socjologia polska w Évian*. Z Niną Assorodobraj rozmawiał Bogdan Gotowski. „Życie Warszawy” 1966, nr 248, s. 3; *Wnioski ogólne z zebrania redaktorów pism socjologicznych w Évian z okazji VI Światowego Kongresu Socjologicznego*. „Studia Socjologiczne” 1967, nr 3, s. 305-306; Żygulski K., *Sprawy kultury masowej na VI Światowym Kongresie Socjologicznym w Évian*, „Kultura i Społeczeństwo” 1967, nr 1, s. 233-238.

[22 IX]

W Nowym Jorku zmarł Bogdan Zawadzki, psycholog społeczny, profesor City College of New York (1946-1966). Do 1939 roku w Polsce, gdzie w 1935

powierzono mu stanowisko profesora i kierownictwo Zakładu Psychologii na USB w Wilnie. W latach 30. przeprowadził wraz z Paulem Lazarsfeldem badania postaw bezrobotnych. W USA wspierał socjologów z Polski odwiedzających ten kraj.

A. Sułek, *Badania w Marienthalu (1931/1932) i współczesne im badania nad bezrobociem w Polsce*. „Kultura i Społeczeństwo” 2005, nr 2, s. 3-27.

[1 X]

Na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie wprowadzono wykład oraz seminarium magisterskie socjologii religii, powierzone doc. Andrzejowi Święcickiemu. Absolwent studiów otrzymywał tytuł magistra teologii w specjalności socjologii religii.

Święcicki A., *Specjalizacja socjologii religii*, [w:] *Księga pamiątkowa XX-lecia ATK w Warszawie. 1954-1974*. Warszawa 1976, s. 207-211.

[4 X]

Zarządzeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego utworzona zostaje Katedra Socjologii Kultury na Wydziale Filozoficznym UW, której kierownictwo powierzone zostaje prof. Józefowi Chałasińskiemu. Znamionuje to powrót autora eseju *Drogi i bezdroża socjalizmu w nauce polskiej* (1957) oraz referatu *Sociology and Social Mythology in Post-War Poland* zgłoszonego na IV Światowy Kongres Socjologiczny w Stresie (1959) do łask władz partyjnych PRL.

Dz. Urz. MOiSzW 1966, nr 13, poz. 123, s. 4; „Przegląd Socjologiczny” 1966, t. 20 s. 208.

[25-27 XI]

W Nowym Jorku odbył się I Zjazd Naukowców Pochodzenia Polskiego pracujących na emigracji. Organizatorem Zjazdu, który czcił rocznicę 1000-lecia państwowości polskiej, był Polski Instytut Naukowy w Nowym Yorku. Obrady Zespołu Socjologicznego rozpoczęły się od referatu: *Social Science in Poland*, który wygłosił Theodore Abel.

Studies in Polish Civilization. Selected papers presented at the First Congress of the Polish Institute of Arts and Sciences in America. Nov. 25-27, 1966, red. D. S. Wandycz, N. York 1971.

[4 XII]

W wywiadzie udzielonym „Kulturze” Jan Szczepański ocenia sytuację socjologii polskiej, mówiąc m.in.: „Mamy do czynienia po prostu z eksplozją socjologii (...). Szybko powstają instytuty badawcze i rozwija się socjologia na wyższych uczelniach. Sądzę więc, że wyniki poznawcze przyjdą także stosunkowo

szybko. Socjologia «chwyciła» wyobraźnię czytającej publiczności. (...) [Jednak] socjologia polska nastawiona jest przede wszystkim na zbieranie materiałów i dokumentacji procesów przekształceń naszego społeczeństwa zmienianego przez uspołecznioną gospodarkę, ustrój polityczny i administracyjny, ideologię marksistowską. Próby teorii są budowane raczej na zasadzie tworzenia wizji, niż na zasadzie nauk eksperymentalnych. Poza tym tworzenie teorii jest zawsze w krajach socjalistycznych ryzykiem ideologicznym, które socjologowie nie zawsze chcą podejmować”.

Potrzeba wyobraźni socjologicznej. Rozmowa [Macieja Wierzyńskiego] z prof. dr. Janem Szczepańskim, „Kultura” 1966, nr 49, s. 1.

Wydawnictwa książkowe:

Adamski Franciszek, *Hutnik i jego rodzina. Badania nad środowiskiem zawodowym hutnika oraz składem i typem rodziny hutniczej*, Katowice 1966, „Śląsk” 224 s.

Balicka-Kozłowska Helena, *Konstanty Krzeczowski badacz życia społecznego*, Warszawa 1966, Książka i Wiedza, 345 s.

Bauman Zygmunt, *Kultura i społeczeństwo. Preliminaria*, Warszawa 1966, PWN, 468 s.

Bielecki Waław, Zagórski Krzysztof, *Robotnicy wczoraj i dziś*, Warszawa 1966, Wiedza Powszechna, 150 s.

Bieńkowski Wiesław, *Problemy teorii rozwoju społecznego*, Warszawa 1966, PWN, 262 s.

Chałasiński Józef, *Spółczesność i szkolnictwo Stanów Zjednoczonych*. Warszawa 1966, PWN, 264 s.

Csorba Helena, *Szpital - pacjent. System społeczny kliniki internistycznej*, Wrocław 1966, Ossolineum, 388 s.

Dąbrowski Zygmunt, *Czas wolny dzieci i młodzieży*, Warszawa 1966, PZWS, 191 s.

Dobrowolski Kazimierz, *Studia nad życiem społecznym i kulturą*, Wrocław 1966, Ossolineum, 306 s.

Empirical Sociology in Poland. Praca zbior. pod red. Jana Szczepańskiego. Warszawa 1966, PWN, 150 s.

Gałęski Bogdan, *Socjologia wsi. Podstawowe pojęcia*, Warszawa 1966, PWN, 119 s.

Gella Aleksander, *Ewolucjonizm a początki socjologii (L. Gumplowicz i L. F. Ward)*, Wrocław 1966, Ossolineum, 271 s.

Hertz Aleksander, *Refleksje amerykańskie*, Paryż 1966, „Kultura”, 259 s.

Kobieta współczesna. Z badań socjologów, lekarzy, ekonomistów, pedagogów i psychologów, red. M. Sokołowska, Warszawa 1966, Książka i Wiedza, 376 s.

Koźmiński Andrzej K., *Dyrektorzy współczesnych przedsiębiorstw kapitalistycznych. Studium z socjologii kierownictwa*, Warszawa 1966, Książka i Wiedza, 183 s.

Kupis Tadeusz, *Zawód dziennikarza w Polsce Ludowej*, Warszawa 1966, Książka i Wiedza, 348 s.

Lekarze przemysłowi. Wybór prac lekarzy przemysłowych, red. B. Nowakowski i inni, Wrocław 1966, Ossolineum, 404 s.

Markiewicz Władysław, *Spółczesność i socjologia w Niemieckiej Republice Federalnej*, Poznań 1966, Wyd. Poznańskie, 462 s.

Młode pokolenie wsi Polski Ludowej. Pamiętniki i studia, T. 3: *W poszukiwaniu drogi. Pamiętniki działaczy*. Warszawa 1966, LSW, 791 s.

- Moliński Bogdan, *Historia, osobowość, sztuka. Refleksje nad antropologią kultury*, Warszawa 1966, PWN, 257 s.
- Ossowska Maria, *Mysł moralna oświecenia angielskiego*, Warszawa 1966, PWN, 371 s.
- Ossowski Stanisław, *Dzieła*. T.1: *U podstaw estetyki*, Warszawa 1966, PWN, 432 s.; *Dzieła* T.2: *Więź społeczna i dziedzictwo krwi*, Warszawa 1966, PWN, 270 s.
- Pawelczyńska A., *Dynamika przemian kulturowych na wsi. Metoda badania głównych tendencji*, Warszawa 1966, PWN, 295 s.
- Piotrowski Waclaw, *Spoleczno-przestrzenna struktura m. Łodzi. Studium ekologiczne*. Wrocław 1966, Ossolineum, 215 s.
- Podgórecki Adam, *Prestiż prawa*, Warszawa 1966, Książka i Wiedza, 212 s.
- Podgórecki Adam, *Zasady socjotechniki*, Warszawa 1966, WP, 164 s.
- Spoleczeństwo polskie w badaniach ankietowych Ośrodka Badania Opinii Publicznej przy Polskim Radio i TV (lata 1958-1964)*. Przegląd zabranych materiałów pod red. A. Sicińskiego, Warszawa 1966, PAN, 111 s.
- Szarffenberg Jadwiga, *Materiały do charakterystyki zawodu i pozycji społecznej architektów*, Wrocław 1966, Ossolineum, 274 s.
- Szczepański Jan, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1966, PWN, Wyd. 3, 256 s.
- Szczurkiewicz Tadeusz, *Socjologia przemysłu*, Poznań 1966, 78 s. [Powielono w WSE Pozn.]
- Wiatr Jerzy J., *Czy zmierzch ery ideologii? Problemy polityki i ideologii w świecie współczesnym*, Warszawa 1966, Książka i Wiedza, 326 s.
- Wesołowski Włodzimierz, *Klasy, warstwy i władza*, Warszawa 1966, PWN, 229 s.
- Włókniarze łódzcy. Monografia*, red. E. Rosset, Łódź 1966, Wyd. Łódzkie, 625 s.
- Z badań nad zawodem oficera*, red. J. J. Wiatr, Warszawa 1966, Ossolineum, 125 s.

1976 [30 lat temu]

[12 I]

Habilitacja dra Zbigniewa Bokszańskiego na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ. Podstawę wszczęcia postępowania kwalifikacyjnego stanowiła książka pt. *Młodzi robotnicy a awans kulturalny*.

J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach 1945-1995*. Łódź 1996.

[I]

Po wieloletniej przerwie ukazuje się w Lublinie trzeci tom „Roczników Nauk Społecznych”, wydany przez Towarzystwo Naukowe KUL. Złożony do druku w końcu 1974 roku, wyszedł z datą 1975, po upływie 17 lat (tom 1 wydano w roku 1949, zaś tom 2 w 1958). Treści tomu, prezentującego 18 prac na 250 stronach, przedstawiono w 5 grupach tematycznych: 1. Jubileusz 70-lecia profesora Czesława Skrzyszewskiego; 2. Etyka społeczna (tu m.in. artykuł Karola Wojtyły

Rozważania pastoralne o rodzinie), 3. Katolicka nauka społeczna; 4. Socjologia religii i 5. Zagadnienia społeczno-gospodarcze.

[1-4 IV]

W Jabłonnej k/Warszawy odbywa się ogólnopolska konferencja zorganizowana przez Instytut Podstaw Marksizmu-Leninizmu KC PZPR i Komitet Nauk Socjologicznych PAN nt. „Marksistowska teoria rozwoju społecznego”, która zgromadziła całą czołówkę socjologów polskich.

„Studia Socjologiczne” 1976, nr 4, s. 305-317.

[IV]

Prof. Edward Lipiński w liście skierowanym do Edwarda Gierka zwraca uwagę na zgubne skutki tego, iż w Polsce „dramatycznie ogranicza się dostęp obywateli do informacji”, że „doprowadzono do upadku nauk społecznych”.

„Kultura” (Paryż) 1976, nr 6.

[IV]

„Współcześnie socjologię literatury cechuje niedowład rozwojowy, wynikający z przewagi w jej aktualnym dorobku ogólnych teorii, ciekawych szczegółowych pomysłów interpretacyjnych nad systematycznymi monografiami, które legitymowałyby się dostatecznym bogactwem danych faktycznych” (nr 1 s. 19).

S. Żółkiewski, *Pola zainteresowań współczesnej socjologii literatury*. „Kultura i Społeczeństwo” 1976, nr 1 - s. 17, nr 2 - s. 934.

[4-5 VI]

Ponad 100 uczonych z całego kraju, socjologów, ekonomistów, demografów, psychologów, prawników, politologów, filozofów, wzięło udział w konferencji naukowej, zorganizowanej przez Instytut Podstawowych Problemów Marksizmu-Leninizmu KC PZPR w Jabłonnej k. Warszawy, poświęconej zagadnieniu „Perspektyw rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w Polsce”.

„Studia Socjologiczne” 1977, nr 1, s. 330-33.

[VI]

Tom 28 „Przeglądu Socjologicznego” zostaje w całości poświęcony omówieniu sylwetek dziewięciu czołowych socjologów polskich, zatytułowany *Twórcy socjologii polskiej*.

„Przegląd Socjologiczny” 1976, t. 28.

[VI]

Ukazuje się polski przekład *Chłopa polskiego w Europie i Ameryce*. „Dzieło Thomasa i Znanieckiego, ukazujące się w języku polskim przeszło 50 lat po pierwszej publikacji, nabrało z biegiem czasu dodatkowych i nowych wartości. Gdy się ukazało pierwszy raz, była to wielka monografia socjologiczna, wnosząca nowe pomysły metodologiczne, zwrot w dziejach socjologii empirycznej. Dzisiaj jest to także ważny rozdział historii społecznej ludu polskiego” (t. 1 s. 30).

J. Szczepański, *Dzieło W. I. Thomasa i F. Znanieckiego w rozwoju socjologii*, [w:] *Chłop polski w Europie i Ameryce*, Warszawa 1976, LSW, t. 1-5.

Rec.: Chałasiński J., „Tygodnik Kulturalny” 1976, nr 16, s. 1, 8; Ignar S., „Wieś Współczesna” 1976, nr 6, s. 86-97; Markiewicz W., „Nowe Książki” 1976, nr 24, s. 1-4; Mikułowski-Pomorski J., „Życie Literackie” 1977, nr 6, s. 9; Nowakowska E., „Kierunki” 1976, nr 48, s. 1; Obidinski E., „Polish American Studies” 1976, nr 1, s. 102-107; Szczepański J., „Tygodnik Kulturalny” 1976, nr 16, s. 1, 9.

[10 VII]

W Chicago umiera Eileen Markley Znaniecka, towarzyska życia Floriana Znanieckiego, autorka kilku artykułów o socjologii polskiej zamieszczonych w wydawnictwach zachodnich.

Dulczewski Z., *E. M.-Z. (1886-1976)*. „Przegląd Socjologiczny” 1977, t. 29, s. 405-407; Znaniecki-Lopata H., *A Life Record of an Immigrant*. „Society” 1975, nr 1, s. 64-74.

[9-13 VIII]

Obraduje w Toruniu IV Światowy Kongres Socjologii Wsi zorganizowany przez International Rural Sociological Society, pod hasłem „Kompleksowy rozwój zasobów ludzkich i naturalnych: wkład socjologii wsi”. Zgromadził on 1100 osób, zgłoszono 470 referatów i doniesień (62 z Polski).

Misiuna Małgorzata, *Wkład socjologii w kompleksowy rozwój zasobów ludzkich i naturalnych. IV Światowy Kongres Socjologii Wsi*. „Przegląd Socjologiczny” 1977, t. 29, s. 393-403; Weber Barbara, *IV Światowy Kongres Socjologii Wsi*. „Wieś Współczesna” 1976, nr 10, s. 92-7; *Rural socio-cultural change in Poland, Ed. on the occasion of the Fourth World Congress for Rural Sociology*, Toruń, red. Jan Turowski, Lili M. Szwegrub, Wrocław 1977, Ossolineum, 225 s.

[13-18 IX]

W Kortowie k. Olsztyna odbywa się konferencja wykładowców filozofii i socjologii marksistowskiej, poświęcona problematyce kształtowania światopoglądu i postaw w warunkach rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego, zorganizowana przez Instytut Filozofii UW przy współdziałaniu Instytutu Socjologii UW.

[14-19 XI]

W miejscowości Vuoranta k. Helsinek doszło do spotkania socjologów z Polski i Finlandii, podczas którego dokonano próby porównania struktury społecznej Polski i Finlandii.

„Studia Socjologiczne” 1977, nr 3, s. 433-34.

[XI]

Z inicjatywy Zakładu Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej KUL rozpoczęto wydawanie pisma „Studia Polonijne”, które – napisano – „mają służyć wzajemnemu zrozumieniu, zbliżeniu i umacnianiu pozycji kultury polskiej i Polonii w integrującym się świecie”.

Od Redakcji. „Studia Polonijne” 1976, t. 1, s. 5

[]

W ramach Biblioteki „Kultury” wychodzi w Paryżu tom 1 dzieła Leszka Kołakowskiego *Główne nurty marksizmu. Postanie, rozwój, upadek*. „Wykład niniejszy – czytamy we *Wstępie* – nie jest tylko opisem historycznym, ale także próbą refleksji nad dziwnymi losami idei, która zaczęła się od prometejskiego humanizmu i skończyła monstrualnościami stalinowskiej tyranii”. Tom przemycany do kraju stał się w końcu lat 70. jedną z najpoczytniejszych lektur w środowiskach akademickich.

Wydawnictwa książkowe:

- Adamski Władysław, *Młodość i społeczeństwo*, Warszawa 1976, WP, 216 s.
Bokszański Zbigniew, *Młodzi robotnicy a awans kulturalny*, Warszawa 1976, PWN, 273 s.
Bujak Franciszek, *Wybór pism*, Warszawa 1976, t. 1 - 635 s., t. 2 - 415 s.
Cichomski B., *Nauka jako instytucja społeczna*, Warszawa 1976, PWN, 345 s.
Dyczewski Leon, *Więź pokoleń w rodzinie*, Warszawa 1976, OdiSS, 174 s.
Hołda-Różewicz H., *L. Krzywicki jako teoretyk społeczeństw pierwotnych*, Wrocław 1976, Ossolineum – PWN, 172 s.
Jacher Władysław, *Zagadnienie integracji systemu społecznego. Studium z zakresu teorii socjologii*, Warszawa 1976, 142 s.
Janicka Krystyna, *Ruchliwość międzypokoleniowa i jej korelaty*, Wrocław 1976, Ossolineum, 232 s.
Janiszewski Ludwik, *Rodzina marynarzy i rybaków morskich. Studium socjologiczne*, Warszawa 1976, PWN, 363 s.
Kamiński Antoni Z., *Władza a racjonalność. Studium z socjologii współczesnego kapitalizmu*, Warszawa 1976, PWN, 320 s.
Kocik Lucjan, *Przeobrażenia funkcji współczesnej rodziny wiejskiej*, Wrocław 1976, Ossolineum, 130 s.
Mirowski Włodzimierz, *Przemiany społeczne w małym mieście a procesy migracyjne. Studium monograficzne wychodźstwa ludności*, Wrocław 1976, Ossolineum, 239 s.

Nowak Stefan, *Understanding and Prediction. Essays in the Methodology of Social and Behavioral Theories*. Dordrecht 1976, XIX, 482 s.

Nowe osiedla mieszkaniowe - ludność - środowisko mieszkalne - życie społeczne. Na podstawie badań nowych jednostek mieszkaniowych. Lublina, red. Jan Turowski, Warszawa 1976, CRZZ 334 s.

Piotrowski Andrzej, Ziółkowski Marek, *Zróżnicowanie językowe a struktura społeczna*, Warszawa 1976, PWN.

Preiss Anna, *Technicy-robotnicy w załogach przemysłowych*, Warszawa 1976, 223 s.

Przemiany struktury społecznej w ZSRR i Polsce, red. M.W. Rutkowicz, W. Wesółowski i in, Warszawa 1976, KiW, 408 s.

Sokołowska Magdalena, Ostrowska Antonia, *Socjologia kalektwa i rehabilitacji. Wybrane problemy*. Wrocław 1976, Ossolineum, 132 s.

Starega Joanna, *Ludzie starzy a praca zawodowa*, Warszawa 1976, Książka i Wiedza, 176 s.

Styl życia. Koncepcje i propozycje, red. A. Siciński, Warszawa 1976, PWN, 267 s.

Suliński Jerzy, *Kraków w procesie przemian*, Kraków 1976, Wyd. Literackie, 392 s.

Szczepański Jan, *Szkice o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 1976, 161 s.

Tarkowski Jacek, *System polityczny powiatu jako system integracji poziomej*, Warszawa 1976, 51 s.

Winclawski Włodzimierz, *Typowe środowiska wychowawcze współczesnej Polski*, Warszawa 1976, PWN, 252 s.

Współczesne rodziny polskie w świetle aktualnych badań. Praca zbiorowa pod red. Zbigniewa Tyszki, Poznań 1976, Wyd. UAM, 188 s.

Wybrane zagadnienia patologii rodziny, red. Maria Jarosz, Warszawa 1976, GUS, 175 s.

Zawistowicz-Adamska Kazimiera, *Granice i horyzonty badań kultury wsi w Polsce*, Warszawa 1976, PWN, 293 s.

1986 [20 lat temu]

[17 III]

Zmarł w Łodzi Mieczysław Kowalski (39 lat), socjolog wsi, adiunkt Uniwersytetu Łódzkiego.

Dr Mieczysław Kowalski. „Roczniki Socjologii Wsi” 1987, t. 20, s. 292; [Nekrolog] „Przegląd Socjologiczny” 1989, t. 38, s. 5.

[20 III]

Zmarł Bolesław Garyga (etnografia i socjologia), emerytowany docent socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego, przewodniczący Oddziału Wrocławskiego PTS.

Buczek Cz., Kłodnicki Z., B.G. Lud. 1988, t. 72, s. 354-356.

[22 III]

„W toku analizy jakiegoś jednostkowego układu społecznego tworzy się teorię, która ma go wyjaśnić. Ma to w szczególności miejsce wtedy, kiedy w jakimś

systemie pojawiają się sytuacje nowe – nie pasujące do zastanych teorii. Ostatnie kilka lat w historii socjologii polskiej – zdaniem Stefana Nowaka – przyniosło dość bogaty dorobek tego rodzaju. Powstały różnorakie koncepcje teoretyczne «kryzysu» polskiej demokracji, szczególnie teoretycznego znaczenia doświadczeń czasów «Solidarności» czy epoki stanu wojennego itp.» (s. 71–72).

S. Nowak, *Style teoretyzowania w socjologii współczesnej*, „Kultura i Społeczeństwo” 1986, nr 4, s. 41-78.

[26 III]

W Komitecie Nauk Socjologicznych PAN przeprowadzono dyskusję panelową nt: „Socjologia polska na tle socjologii światowej”. Szeroko na ten temat wypowiedzieli się Andrzej Kwilecki (zagajenie), Kazimierz Doktor, Edmund Mokrzycki, Jerzy Szacki, Piotr Sztompka i Jerzy J. Wiatr). „Nasze podstawowe atuty dzisiaj – mówił Mokrzycki – to bogate zasoby własne, zwłaszcza z czasów odległych, i unikalne usytuowanie w społeczeństwie, w którym dzieje się historia” (s. 22). Zdaniem Szackiego „ktoś, kto bierze na serio ideę wprowadzenia w świat polskiej socjologii, nie znajduje się w sytuacji korzystnej: nie tylko musi stawiać swej twórczości wyższe wymagania, ale i pokonywać rozliczne trudności, które nie istnieją dla innych” (s. 26). Na świecie, w świetle opinii Sztompki, „nie wytworzył się podobny [jak w stosunku do Niemiec, Francji, ZSRR, Holandii] jednostronny stereotyp socjologii polskiej. I chyba nie dlatego, że jest to socjologia nijaka, lecz raczej dlatego, że tak bardzo różnorodna: tradycyjnie i niezmiennie pluralistyczna (w sensie koegzystencji różnych kierunków i szkół), eklektyczna (w dobrym sensie otwartości każdego z kierunków – także marksizmu – na racjonalne treści innych i braku zamkniętych naukowych sekt), zróżnicowana metodologicznie i warsztatowo (od badań sondażowych do dokumentów osobistych), wolna w zasadzie od ograniczeń tematycznych, do swoich klasyków zaliczająca Znanieckiego, ale i Krzywickiego, Ossowskiego, ale i Hochfelda” (s. 28).

„Studia Socjologiczne” 1986, nr 4, s. 11-38.

[III]

Po pięcioletniej przerwie PWN wznowiło edycję *Dzieł* Bronisława Malinowskiego. W księgarniach ukazał się w 2 częściach tom 4: *Ogrody koralowe i ich magia*, pod redakcją Andrzeja K. Palucha i w przekładzie Antoniny Byłdoń.

[22 IV]

Odbywa się inauguracyjne zebranie Sekcji Prognozowania Społecznego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (w części merytorycznej zebrania

przeprowadzono dyskusję panelową nt. *Możliwości i granice prognozowania społecznego*). Sekcja powstała z inicjatywy profesora Andrzeja Sicińskiego. Jemu też, podczas zebrania wyborczego w dn. 11 listopada, powierzono przewodniczenie Sekcji. Funkcję sekretarza zaś dr Piotrowi Glińskiemu, a trzecim członkiem zarządu została doc. Danuta Markowska.

Gliński P., *Informacja o działalności Sekcji Prognozowania Społecznego PTS*, [w:] *Monografia PTS* [maszynopis], s. 277.

[31 V]

W Lund (Szwecja) zmarł w wieku 65 lat Jerzy Rudzki, były doc. Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, przebywający na emigracji od 1969 roku. Pozostawił w Polsce m.in. monografię o Aleksandrze Świętochowskim jako filozofie i socjologu oraz prace z zakresu socjologii telewizji.

[23 VI]

Umiera Wacław Makarczyk (58 lat), doc. IFiS PAN, autor prac z zakresu socjologii wsi oraz wydanych po śmierci książek nt. socjologii teoretycznej (poszukujący inspiracji w twórczości Leona Petrażyckiego). Działał aktywnie w PTS, pozyskując uznanie i sympatię środowiska.

W. Narojek., *Wacław Makarczyk (19 I 1928-23 VI 1986)*, „*Studia Socjologiczne*” 1986, nr 4, s. 5-10; A. Siciński, *Wacław Makarczyk (1828-1986)*, „*Kultura i Społeczeństwo*” 1987, nr 1, s. 253; A. S[ułęk], *Wacław Makarczyk*, *Informacja Bieżąca PTS*, nr 12, s. 6.

[VI]

Po czteroletniej przerwie ukazuje się kolejny tom „Przeglądu Socjologicznego” (tom 34). Przerwa, „z powodów od Redakcji niezależnych” – lapidarnie wyjaśniono – spowodowana była ingerencją cenzury, która wstrzymała większość tekstów złożonych w Redakcji, wcześniej prezentowanych podczas VI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego (Łódź 1981), który obradował pod hasłem „Socjologia polska wobec problemów społecznych kraju”. Redakcję pisma po zmarłym Józefie Chałasińskim przejął Jan Lutyński. Pismo nadal wychodzi w Łodzi (wydawca Łódzkie Towarzystwo Naukowe).

[18-21 IX]

Obraduje we Wrocławiu VII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny. „Organizacja Zjazdu była przedsięwzięciem trudnym nie tylko ze względów technicznych. Jak wiadomo – pisał Edmund Wnuk-Lipiński – pierwotny termin Zjazdu, z przyczyn od ZG PTS niezależnych, uległ przesunięciu o rok, a program był przedmiotem negocjacji z władzami” (s. 9).

O społeczeństwie polskim mówi się, że jest w stanie kryzysu, obejmującego wszystkie dziedziny życia. (...) [Stanowi to] szczególne wyzwanie dla socjologii polskiej. Socjologia chce mu sprostać w swej warstwie analityczno-krytycznej poznawczej i prognostycznej mówił prezes PTS, prof. Janusz Ziółkowski, otwierając obrady – i w ten sposób przyczynić się do przezwyciężenia kryzysu społecznego w naszym kraju” (s. 26).

VII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny. Materiały, red. E. Wnuk-Lipiński, Warszawa 1987, 738 s.; *Przemówienie inauguracyjne Przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*, [w:] *Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny. Materiały*, red. E. Wnuk-Lipiński, Warszawa 1987, s. 12-26; Tarkowska E., *Zjazdy socjologiczne. Przyczynek do dziejów socjologii w czasach PRL*, [w:] *Z dziejów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*, Warszawa 1997, [maszynopis], s. 138-46; Misiak W., *Wytwór swoich czasów. Wspomnienie o Zjeździe Wrocławskim*, [w:] *Z dziejów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*, Warszawa 1997, [maszynopis], s. 136-137.

□

Oxfordzki Instytut Studiów Polsko-Żydowskich wydaje tom pierwszy pisma „Polin. A Journal of Polish-Jewish Studies”, stanowiącego „forum otwarte nie tylko dla historyków, lecz także dla socjologów, znawców literatury i historyków sztuki” (s. 238).

A. Michałowska, *Polacy i Żydzi – stan dyskusji nad wspólnym dziedzictwem*, „Kultura i Społeczeństwo” 1990, nr 2, s. 238-241 i 1991 nr 2, s. 182-184.

□

Uniwersytet w Helsinkach przyznaje godność Doktora Honoris Causa prof. Magdalenie Sokołowskiej, twórczyni polskiej szkoły socjologii medycyny, współtwórczyni Komitetu Badawczego Socjologii Medycyny ISA (przez wiele lat jego wiceprzewodnicząca), od 1982 prezesowi European Society of Medical Sociology.

Wydawnictwa książkowe:

A Commemorative Book in Honor of Florian Znaniecki on the Centenary of his Birth, red. Z. Dulczewski, Poznań 1986, Wyd. UAM, 335 s.

Ignar Stefan, *Rodzina chłopska i gospodarstwo rolne*, Warszawa 1986, LSW, 212 s.

Kula Witold, Assorodobraj-Kiła Nina, Kula Marcin, *Writing Home. Immigrants in Brazil and the United States, 1890-1891*, ed. and abridged by J. Wtulich, New York 1986, Columbia Press, XIII, 698 s.

Lindenberg Grzegorz, *Zmiana społeczna a świadomość polityczna. Dynamika postaw politycznych studentów Warszawy 1979-1983*, Warszawa 1986, Wyd. UW, 214 s.

Majka Józef, *Katolicka nauka społeczna. Studium historyczno-doktrynalne*, Rzym 1986, 405 s.

Malinowski Bronisław, *Dzieła*, T. 4, cz. 1/2: *Ogrody koralowe i ich magia*, Warszawa 1986, PWN, 703 s.

Myśl i życie. O humanizmie polskim. Władysława M. Kozłowskiego, pr. zbior. pod red. B. Andrzejewskiego, Poznań 1986, Wyd. UAM, 267 s.

Narojek Winnicjusz, *Perspektywy pluralizmu w upaństwowionym społeczeństwie. Ocena sytuacji na podstawie polskich kryzysów*, Londyn 1986, „Aneks” 123 s.

Podgórecki Adam, *A Story of a Polish Thinker*, Köln 1986, Verlag für Gesellschaftsarchitektur, 710 s.

Polacy '84, dynamika konfliktu i konsensusu. Raport z badań, red. Władysław Adamski. Warszawa 1986. Wyd. UW. Cz.1: *Spoleczne wymiary kryzysu i konfliktu*, IX, 457 s.; Cz. 2: *Podziały społeczne i perspektywy reform systemowych* s. IX, 462-828.

Położenie klasy robotniczej w Polsce, red. Przemysław Wójcik, Warszawa 1986, Wyd. ANS, t. 6: *Warunki życia i problemy ludzi starych*, red. Krystyna i Zdzisław Słowikowie, 644 s.

Rosset Edward, *Rozwody*, Warszawa 1986, Wyd. Prawnicze, 460 s.

Socjologia polityczna. Florian Znaniecki a współczesna polityka, red. Olgierd Sochacki, Gdańsk 1996, GTN, 289 s.

Sokołowska Magdalena, *Socjologia medycyny*, Warszawa 1986, PWN, 253 s.

Stomma Ludwik, *Antropologia kultury wsi polskiej XIX wieku*, Warszawa 1986, PAX, 268 s.

Sztompka Piotr, Robert Merton, *An Intellectual Profile*, London 1986, Macmillan Education.

Znaniecka-Łopata Helena, *Polscy Amerykanie. Współzawodnictwo o pozycję społeczną w grupie etnicznej*, Wrocław 1986, Ossolineum, 216 s.

Wesołowski Włodzimierz, Mach B.W., *Systemowe funkcje ruchliwości społecznej w Polsce*, Warszawa 1986, IFiS PAN, 102 s.

1996 [10 lat temu]

[26 II]

Zmarł nagle w Lublinie, w wieku 44 lat, Krzysztof J. Brozi, antropolog kultury, profesor UMCS, członek PTS, autor m.in. prac o antropologii społecznej Bronisława Malinowskiego i nt. kryzysów cywilizacji.

Brozi A.: „Krzysztof odszedł...” [w:] *Wokół antropologii kulturowej*, Lublin 1999, s. 17-21; Olszewska-Dyoniziak B., *Profesor Krzysztof Jarosław Brozi*, [w:] tamże, s. 11-18.

[10 IV]

Podczas pobytu w USA umiera Helena Kozakiewicz-Norton (47 lat), docent IFiS PAN, m.in. autorka książki *Zwierciadło społecznego świata*.

Informacja bieżąca PTS, 1996, nr 46, na okładce.

[16-17 IX]

Obraduje w Warszawie, zorganizowane przez prof. Antoninę Kłoskowską, międzynarodowe seminarium „Otwarte kultury narodowe”, poświęcone zwią-

kom tradycji historyczno-narodowych i kulturalno-cywilizacyjnych Polski z krajami ościennymi. Udział w nim wzięli historycy i socjologowie z Białorusi, Niemiec, Polski, Rosji i Ukrainy.

M. Falińska, „Kultura i Społeczeństwo” 1997, nr 1, s. 175-178.

[26 IX]

Zmarła w Londynie Alicja Iwańska, etnosocjolog (emerytowany profesor uniwersytetu w Albany), pisarka. Wydawała prace a języku polskim i angielskim, współpracowała z paryską „Kulturą”.

Hiż D., *Wspomnienie o Alicji Iwańskiej*, „Kultura” (Paryż) 1997, nr 4, s. 123-127; Tomicki R., *Prof. dr Alicja Iwańska (1918-1996)*, „Etnografia Polska” 1997, z. 1/2, s. 215-219.

[8 XI]

„W porównaniu z epoką stalinowską lata sześćdziesiąte do roku 1968 uznać można za okres bardzo szczególny tak w historii kultury polskiej, jak i w skali całego bloku. Były to czasy wyjątkowej w warunkach rządów komunistycznych swobody” – twierdziła Maria Hirszowicz podczas sesji naukowej „50 lat powojennej socjologii w Uniwersytecie Warszawskim. Historia – ludzie – idee”, zorganizowanej przez Instytut Socjologii UW.

Hirszowicz M., *Socjologia na Wydziale Filozoficznym UW w latach sześćdziesiątych*, „Kultura i Społeczeństwo” 1998, nr 1, s. 189-195; Kiciński K., *Popaździernikowa socjologia*, „Kultura i Społeczeństwo” 1998, nr 1, s. 197-204; Krzemiński I., *Metodologia jako filozofia pozytywistycznej równowagi. Ćwierć wieku w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego*, „Kultura i Społeczeństwo” 1998, nr 4, s. 103-119.

[26 XI]

Umiera w Warszawie Lili Maria Szwegrub-Judenko, socjolog wsi, adiunkt IFiS PAN.

W. Winclawski, *Lili Maria Szwegrub (1922-1966)*, „Wieś i Rolnictwo” 1997, nr 2, s. 204-208. [tam zamieszczono *Wspomnienie* p. Szwegrub o studiach socjologicznych na UW w latach 1946-1949].

[7 XII]

W Łodzi odbyła się kolejna konferencja naukowa Sekcji Metodologii Badań Społecznych PTS nt. *W stronę socjologii jakościowej. Poszukiwania i refleksje metodologiczne*.

Lutyńska K., Rostocki A., *Szósta Konferencja Sekcji Metodologii Badań Społecznych PTS*, ASK: społeczeństwo, badania, metody, 1997, nr 1/2.

□

Instytut Filozofii i Socjologii Wydziału Socjologiczno-Historycznego WSP w Rzeszowie zostaje przekształcony w Instytut Socjologii. W ramach Instytutu powołano: Zakład Socjologii Ogólnej, Zakład Wielkich Struktur Społecznych, Zakład Polityki Społecznej, Zakład Socjologii Kultury i Antropologii Kulturowej, Zakład Socjologii Miasta i Regionu, Zakład Badań Wschodnich oraz Pracownię Badań nad Euroregionem Karpackim.

Markowski D. i in., *Socjologia na Podkarpaciu*, Rzeszów, wrzesień 2000. s. 10.

Wydawnictwa książkowe:

Adam Stanowski – wychowawca-społecznik-chrześcijanin. Senator Ziemi Lubelskiej, wybór i red. A. Bień, W. Smoliński, Lublin 1966, El-Press 356 s.

Banaszczyk Tadeusz, *Durkheim i protagoniści*, Katowice 1996, Wyd. Gnome, 104 s.

Chalasiński dzisiaj. Materiały z konferencji naukowej pod red. A. Kalety, Toruń 1996, Wyd. UMK, 127s.

Erazm Majewski i warszawska szkoła prehistorii na początku XX wieku, red. S. K. Kozłowski i J. Lech. Warszawa 1996, WN PWN, 164 s.

Gardawski Juliusz, *Przyzwolenie ograniczone. Robotnicy wobec rynku i demokracji*, Warszawa 1966, WN PWN, 226 s.

Hurwic-Nowakowska Irena, *Żydzi polscy 1947-1950. Analiza więzi społecznej ludności żydowskiej*, Warszawa 1996, Wyd. IFiS PAN, 185 s.

Jana Malanowskiego naprawianie świata. Wybór i opracowanie tekstów Jerzy Dąrkiewicz i Agnieszka Latała, Warszawa 1996, Wyd. IS UW, 206 s.

Kłoskowska Antonina, *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996, WN PWN, 470 s.

Kraško Nina, *Instytucjonalizacja socjologii w Polsce 1920-1970*, Warszawa 1996, WN PWN, 283 s.

Latoszek Marek, *Pomorze. Zagadnienia etniczno-regionalne*, Gdańsk 1996, Wyd. GTN, 220 s.

Mucha Janusz, *Codziennosc i odświętnosc. Polonia w South Bend*, Warszawa 1966, Oficyna Naukowa, 248 s. [też w j. angielskim].

Od Kościoła ludu do Kościoła wyboru. Religia a przemiany społeczne w Polsce, red. Irena Borowik i ks. Witold Zdaniewicz, Kraków 1996, NOMOS, 191 s.

Piwowski Władysław, *Socjologia religii*, Lublin 1996, Wyd. KUL, 474 s.

Podmiotowość społeczności lokalnych. Praktyczne programy wspomagania rozwoju, red. R. Cichoński, Poznań 1996, Media, 306 s.

Podstawy życia społecznego w Polsce, red. M. Marody i E. Gućwa-Leśny, Warszawa 1996, Wyd. UW, 330 s.

Robotnicze losy. Życiorysy robotników pisane w latach konfliktu 1980-1981, red. A. Szafran-Bartoszek i inni, Poznań 1966, Wyd. UAM, t. 1 - 496 s., t. 2 - 488 s.

Siemieńska Renata, *Kobiety: Nowe wyzwania. Starcie przeszłości z teraźniejszością*, Warszawa 1966, Wyd. IS UW, 160 s.

Socjologia polityczna Floriana Znanieckiego a współczesna polityka, red. O. Sochacki, Gdańsk 1996, Wyd. GTN, 289 s.

Stemplewska-Żakowicz Katarzyna, *Osobiste doświadczenie a przekaz społeczny. O dwóch czynnikach rozwoju poznawczego*, Wrocław 1966, Ossolineum, 274 s.

Teodor Abel o Florianie Znaniemkim. Wybór z dziennika. Wybrała, przełożyła, opatrzyła wstępem i przypisami E. Hałas, Lublin 1996, Norbertinum, 157 s.

Turos Lucjan, *Uczestnictwo w kulturze mieszkańców gminy Kotuń*, Siedlce 1966, Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna, 92 s.

Tokarski Stanisław, *Orient i subkultury*, Warszawa 1996, Semper, 164 s.

Walicki Andrzej, *Marksizm i skok do królestwa wolności. Dzieje komunistycznej utopii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 536 s.

Zemło Mariusz, *Nowa socjologia edukacji*, Białystok 1996, Trans Humana, 160 s.

Opracował Włodzimierz Winclawski